

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT 2012

LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

ÅRSSKRIFT

2012

LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

Lokalhistorisk Arkivs Årsskrift 2012

Udgivet af

Lokalhistorisk Forening Stubbekøbing

Redaktion:
Foreningens bestyrelse

Opsætning & lay-out:
Arkivlederen

Tryk:
LF Trykteam Nykøbing Falster A/S

ISSN 0109 - 2162

Indholdsfortegnelse

Tekst til forside og side 1	side 4
Fra landsbydreng til mejerielev Christiansen <i>Af Erik Christiansen</i>	side 5
Gader, veje og stræder i Stubbekøbing	side 29
Torvet og dets huse	side 38
<i>Af Karin Suhr Rasmussen</i>	
Familien Benzon fra Stubbekøbing	side 44
<i>Af Ib Hjort-Hansen</i>	
Fra Finland til Vejringe	side 56
<i>Af Reijo Pajuoja</i>	
Ellen Larsens barndomserindringer	side 62
<i>Af Ellen Larsen</i>	
Guldborgsund Stadsarkiv - historien tættere på end du tror	side 74
<i>af stadsarkivar Christian Frederiksen</i>	
Fra Arkivet	side 85
<i>Af Karin Suhr Rasmussen</i>	
Lokalhistorisk Forening, formandens beretning	side 88
Kristine Asser Hansen, mindeord	side 91
<i>Af Solvejg Mølbjerg</i>	
Kontaktoplysninger	side 92

Tekst til forsiden og side 1:

Forsiden:

Maglebrænde Andelsmejeri var en vigtig del af livet i Maglebrænde fra det blev opført 1888 til det blev nedlagt i 1964.

Erik Christiansen var elev på mejeriet i 1942-1943 og har fortalt om tiden i artiklen på side 5.

Side 1:

På denne side plejer vi at vise et billede fra en begivenhed i det forløbne år, og i år er det Regentparrets besøg i Stubbekøbing den 5. juni, der har tiltrukket sig størst opmærksomhed.

Da Kongeskibet lagde til om formiddagen var havnepladsen fuld af mennesker fra by og land, ja selv fra Sjælland og Møn kom de kørende. På billedet her venter man stadig på, at kongeskibet skal lægge til og festlighederne begynde.

Fra landsbydreng til mejerielev Christiansen

Af Erik Christiansen

Vi har tidligere bragt beretninger om lærlingetiden for forskellige uddannelser, f.eks. smedelærlingen i Årsskrift 2000, brugseleven i 2006 og slagterlærlingen i 1996, og nu har Erik Christiansen skrevet om sin tid som mejerielev.

Det er en fin beretning om en tid, der måske er forbi, men som har dannet grundlag for et af vores vigtigste erhverv, både ernæringsmæssigt og eksportmæssigt.

Da jeg altid har interesseret mig for historie, både i det små og i det store, har jeg besluttet mig for at berette lidt om et erhverv, som i hvert fald i sin oprindelige form, kun varede en kort tid, men som, trods alt, fik stor betydning for Danmark og især for dansk landbrug, nemlig mejerierhvervet. De små andelsmejerier, som dannede grundlag for det hele, eksisterede kun i knap 100 år i modsætning de til fleste danske håndværksfag, der har bestået i flere århundreder og formentlig vil bestå langt frem i tiden, på en eller anden måde. "Den gamle mejerist" er forsvundet og er nu erstattet af få mejeriteknikere og mejeriarbejdere. Jeg er selv, hvad jeg kalder mig, en mejerist årgang 1944, hvilket betyder, at jeg kom i lære som mejerist i 1944. Jeg vil derfor berette lidt om forholdene for mejerielever og mejerister i det 20. århundrede. Men først lidt om baggrunden for mejeriernes opståen.

Baggrunden for de danske andelsmejerier.

Dansk landbrug havde i lang tid ernæret sig hovedsagligt af kornavl. Nu skete der det, at Europa i midten af det 20. århundrede, på grund af dampskibenes store kapacitet og hurtighed, blev oversvømmet af billigt korn fra Amerika, samtidig med jernbanenettets udbredelse kom også store mængder korn fra Sortehavslandene. Man var altså nødt til at omstille sig for at klare skærene.

I England var man langt fremme med industrialiseringen, derimod havde man et stort behov for landbrugsvarer, hvorfor man indbød alverdens lande til en fødevarerudstilling i London i 1879. Her var dansk smør udstillet; det var dog kun smør fra herregårde, der kunne gøre sig gældende, idet bondesmørret var af en meget ringe kvalitet. Forskellen på bondesmør og herregårdssmør var den større mælkemængde, man

havde på herregårdene. Skumningen foregik på den måde, at den frisk-malkede mælk blev opsat i flade bøtter under loftet i bondestuerne, for at fløden skulle samle sig ovenpå og derefter afskummes med en skummeske. Når mælken således stod og blev udsat for fluer, støv og tobaksrøg og dertil kom, at flødemængden var så lille, at man måtte gemme den nogle dage for at opnå en passende mængde af kerne, så siger det sig selv, at der ikke kunne komme et særligt godt produkt ud af dette. På herregårdene derimod havde man bedre opbevaringsforhold, og den større mælkemængde betød, at man kunne kerne hver dag af frisk fløde. Men tilbage til fødevarerudstillingen i London, hvor flere danske og udenlandske smørprodukter var præsenteret. Her må vi ikke glemme den danske mejerikonsulent Thomas Segelcke. Segelcke var ansat i Det kongelige danske Landhusholdningsselskab som konsulent i mejeribrug, han var primus motor i den danske afdeling, og han sørgede for, at det danske smør blev opbevaret under bedst mulige forhold. Resultatet blev, at smørret fra den jyske herregård "Hessel" blev bedømt som det bedste på hele udstillingen. Det betød nu, at dansk smør fik et godt ry og blev efterspurgt i hele England.

Bondesmørret kunne dog ikke klare sig i det selskab.

Nu skete der det, at danskeren L. C. Nielsen, Maglekilde maskinfabrik i Roskilde opfandt verdens første kontinuerlige mælkecentrifuge Omtrent samtidig opfandt svenskeren Gustav Laval en lignende centrifuge, og det betød, at man nu kunne skumme store mængder af helt frisk mælk, hvilket var epokegørende.

I 1882 fik den danske mejerikyndige landmand, Stilling Andersen, den gode ide, at hvis man nu samlede bøndermælken i større enheder, kunne man opnå samme forudsætninger som herregårdene. Man havde jo allerede gode erfaringer med andelsdrift i brugsforeningerne, så hvorfor ikke overføre dette til mejerierne. Han agiterede for sin ide i den lille landsby Hjedding i Vestjylland. Der var dog megen skepsis overfor den nye ide, men med lidt snilde lykkedes det at føre tanken ud i livet. Stilling Andersen, der blev den første mejeribestyrer, opkøbte mælken til en fast pris af nogle af de skeptiske landmænd for at opnå den nødvendige mælkemængde, og derefter indgik han som leverandør med denne mælk. Det gik imidlertid hurtigt så godt, at denne aftale blev ophævet, og skeptikerne blev andelshavere. Man kunne nu, med en væsentlig for-

bedring af smørkvaliteten opnå samme pris for smørret som herregårdene, hvorfor det nu gik meget hurtigt med opførelse af mejerier. Antallet kulminerede i 1935, da der i Danmark var ca. 1400 andelsmejerier og ca. 400 privatmejerier

Fordelen ved andelsdrift var bl.a. det, at man havde lettere ved at rejse den nødvendige kapital, idet man hæftede solidarisk for den lånte kapital, en for alle, og alle for en.

De love og vedtægter, der blev vedtaget ved dette, verdens første andelsmejeri, var så godt udformet, at de kom til at danne grundlag for love og vedtægter i de hundredvis af andelsmejerier, der blev oprettet i de følgende år. Der var dog en ting, der nogle steder skabte lidt uenighed, nemlig stemmeretten. I Hjedding mejeris love hed det; "En mand en stemme" og det uanset om man havde en eller mange køer, man fandt det altså rigtigst at stemme efter hoveder og ikke efter høveder, det blev da også dette princip, der blev det sejrende, kun få mejerier valgte at stemme efter høveder.

Jeg kan i denne forbindelse ikke undlade, at berette om en pudsig situation. Højby andelsmejeri i Odsherred blev oprettet i 1893, og reglerne om en mand en stemme gjaldt også her, men efter hånden begyndte de lidt større andelshavere at røre på sig. De mente nok, de burde have lidt mere at sige end de mindre leverandører, derom kunne der naturligvis ikke opnås enighed, så resultatet blev, at en stor del af de største leverandører meldte sig ud af mejeriet og byggede deres eget mejeri "Ellingbjerg Andelsmejeri" i 1908, hvor de herefter stemte efter høveder. Det pudsige i sagen var dog, at de byggede deres mejeri lige overfor Højby andelsmejeri, der var derfor kun en vej på fire meter mellem de to mejerier. Om det nu var som en provokation, eller det simpelthen var den billigste byggegrund at få, skal jeg ikke kunne sige.

De to mejerier kørte således og passede hver sit indtil året 1947, hvor man blev enige om, at det nok var en god ide at slå sig sammen igen. Det blev så vedtaget at lukke Højby Andelsmejeri og samle produktionen på "Ellingbjerg", der havde de bedste bygninger og maskineri, nu stemte man så igen efter hoveder.

Nu var det jo en god ide at oprette andelsmejerier, men de skulle jo også ledes og bemandedes. Man havde ikke dengang uddannede mejerister, derimod var der enkelte mejersker, som måske var de bedst egnede

dertil, men ligestillingen var jo på dette punkt ikke så langt fremme. Det var også, med den store mælkemængde og de tunge mælkejunger, et hårdt arbejde for kvinder. Det var derfor ofte folk med en meget mangelfuld uddannelse, der kom til at lede disse mejerier. Det kunne være landmænd, tidligere søfolk og håndværkere. En særlig fordel for at blive mejeribestyrer var det, hvis man var gift med en mejerske. Det var ofte folk med få ugers praktik på et bestående mejeri. Dalum og Ladelund landbrugsskoler tilbød også, fra slutningen af firserne, nogle kortvarige kurser for mejerister. Og det må da have gået godt, siden det blev den succes, det blev; man lærte af egne og andres erfaringer.

Mejeriuddannelsen.

Den første egentlige organisering af mejeriuddannelsen kom i året 1911. Den gik ud på en fireårig læretid, som altid skulle påbegyndes enten 1. maj eller 1. november. Denne læretid skulle foregå på mindst to og højst tre forskellige mejerier. For at være godkendt som læreplads skulle mejeriet være medlem af "De Danske Mejeriforeningers Fællesorganisation", eller lederen skulle være medlem af "Dansk Mejeristforening", dette var en forening af mejeriledere; denne forening må ikke forveksles med "Dansk Mejeristforbund", der var en arbejderorganisation og blev dannet noget senere.

Det første år var et prøveår. I dette år kunne såvel elev som læremester springe fra når som helst. De øvrige tre år skulle fordeles med et år ved smørlavning, et år ved ostelavning og et år ved fyring og maskinpasning i vilkårlig rækkefølge. Desuden skulle man deltage i forskellige andre opgaver såsom: mælkevejning, rengøring og regnskab. Omtrent samtidig oprettede de to landbrugsskoler Dalum og Ladelund et otte måneders kursus for mejerister. Dette kursus var en overbygning på den fireårige lærlingeordning og frivilligt kursus, som man selv skulle bekoste. Det almindelige var, at man arbejdede et par år og så tog dette kursus, der afsluttedes med en kontrolleret eksamen. Dette kursus var som sagt frivilligt, men var nu en nødvendighed, hvis man ville have en stilling som førstemejerist eller mejeribestyrer.

Denne lærlingeordning fungerede stort set uændret til omkring 1950 hvor en mere tidsvarende lærlingeordning trådte i kraft.

Da jeg indtil nu kun har omtalt smørproduktion, skyldes det, at osteopro-

duktionen ikke var særlig stor, der blev stort set kun lavet ost til hjemmemarkedet. Først efter anden verdenskrig kom der for alvor gang i osteeksporten.

Min baggrund.

Nu til min egen situation. Jeg blev født i 1927 i Sdr. Grimmelstrup på Falster, hvor mine forældre havde en mindre gård. Jeg var nummer otte af en børneflokk på 10. Det har nok været strenge tider med den store børneflokk under krisen i trediverne, men de må have klaret skærene rimeligt godt, for i 1938 solgte de gården og købte en noget større gård i nabobyen Særslev. Det var en gård med ca. 60 tdl. land jord, og hvad man den gang kaldte alsidig drift, køer, grise, fjerkræ, det var jo før traktoren kom til, så trækraften bestod 5 til 6 heste.

Der var normalt ansat en pige og to karle og så lidt ekstra hjælp i den travle tid. Jeg havde tre ældre brødre, som alle var landmænd, tre af mine fire søstre var gift med landmænd. Der var således ikke tænkt på andet, end jeg også skulle gå den vej, så efter min konfirmation begyndte jeg som karl på gården, det var dog ikke ligefrem min store interesse. Da jeg var ca. 16 år kunne jeg stadig ikke lægge en snorlige plovfure, jeg kunne heller ikke finde ud af, når køerne var i brunst, eller tyreagal som vi sagde. Jeg var heller ikke, i hvert fald efter min fars bedømmelse, nogen ørn med en roehakke eller en møggreb.

Min far og jeg blev så enige om, at jeg nok skulle tjene mit brød på anden måde. Min far havde to forslag: skrædder eller frisør, det var jo noget med nål og saks, det mente han var passende redskaber for mig, hvorfor ved jeg ikke, men måske lå det i hans gener, for da jeg efter min pensionering, begyndte at forske i min slægt, fandt jeg ud af, at hans slægt i 250 år alle havde været håndværkere i forskellige fag, dog ingen skrædder eller frisør, det nærmeste var en sadelmager. Min mors slægt havde i den samme periode alle været bønder, de ældste fæstebønder senere selvejere. Nå men vi havde jo lidt diskussion om de forskellige muligheder, men med hensyn til nål og saks syntes jeg, ligesom Tordenskjold, at det våben var for småt. Nu viste der sig en mulighed for at komme i mejerilære på Maglebrænde andelsmejeri, så denne mulighed tog jeg imod.

Elev på Maglebrænde Andelsmejeri.

Maglebrænde Andelsmejeri var ledet af mejeribestyrer Andersen, der var en mand på 62 år, og gift med Johanne. Vi havde en samtale og blev enige om, at jeg skulle begynde 1. maj 1944 som prøveelev. Lønnen var fastlagt af lærlingudvalget, den var således; 40 kr. pr. måned, fri kost og logi samt betalt sygekasse, en ikke ringe lærlingeløn på den tid. Det store problem var arbejdstøjet. Det var jo i det sidste krigsår, og meget vanskeligt at skaffe al slags tøj, mit tøj skulle jo helst være hvidt og kunne tåle hyppig vask. Andersen var naturligvis klar over dette problem, så han lovede at gøre alt for at skaffe mig noget at tage på. Indtil videre kunne jeg så låne to sæt tøj af ham, det skulle jeg så aftale med Fru Andersen. Efter aftale fik jeg så lov til at låne to sæt tøj, som Fru Andersen insisterede på, at hun selv ville vaske tøjet. Det betroede hun ikke andre, og det havde jeg, og sikkert heller ikke min mor, noget imod. I samme forbindelse spurgte Fru Andersen, om jeg havde mulighed for selv at medbringe sengetøj, dyner og puder, det sagde jeg ja til. Dette var ellers ikke almindeligt, og jeg var da også den eneste, der selv medbragte dette, men på grund af krigen var det jo også en mangelvare. Der var nu det problem, at Andersen var en kæmpe med en vægt på noget over de 100 kg, og selvom jeg ikke selv var nogen svækling, kunne jeg dog ikke fylde tøjet ud. Da det jo var lånt tøj kunne der ikke være tale om omsyning. Man var vant til meget i de tider, så jeg fandt da også en rimelig løsning på det problem. Med hensyn til benklæderne var det såmænd ikke så svært, med livremmen lavede jeg en slags plissering, således at "overskuddet" var jævnt fordelt hele vejen rundt, benlængden var ikke det store problem, det blev klaret med et par opslag. Værre var det med jakken, som flagrede rundt som et cirkustelt i stormvejr, men også det fandt jeg en løsning på. Som mejerist skulle man jo helst gå med forklæde, og jeg havde fået to, som min mor havde syet af nogle gamle hørlærredslagener. Når jeg så lagde jakken i de rigtige folder, kunne jeg snøre det hele pænt sammen, og med en sløjfe på ryggen så jeg såmænd helt pæn ud. Ærmelængden var slet ikke problematisk, vi mejerister havde nemlig altid smøget ærmerne helt op til over albuen; men det krævede jo, at jeg altid skulle gå med forklæde, det var jo ikke så smart.

Efter ca. et halvt årstid meddelte mejeribestyrer Andersen, at han, hos

sin leverandør af mejeritøj, Brødrene Wiggers i Svendborg, der var producent af specialarbejdstøj, havde fået lovning på to sæt mejeritøj til mig, og det endda i den bedste kvalitet, der kunne opnås på den tid, nemlig i dansk hørlærred, og så blev det endda syet efter mål. Det var en skøn fornemmelse at trække i tøj, der passede mig, så nu kunne jeg vise mig uden for mejeriet og uden forklæde.

Maglebrænde Mejeri omkring 1940

Den 1. maj om eftermiddagen hængte jeg mine nyindkøbte træsko over cykelstyret og begav mig imod Maglebrænde, mine øvrige ting var transporteret med hestevogn i forvejen. Bestyrerparret var ikke hjemme, så jeg blev modtaget af husets svigersøn, og jeg fik anvist mit værelse. Jeg skulle bo sammen med Ove, der var en ung mejerist, der netop denne dag havde afsluttet sin fireårige læretid. Han lå og sov midt-dagssøvn, da jeg ankom, så jeg lod ham sove, så længe han kunne. Da han vågnede, viste han mig rundt i mejeriet.

Værelset var pænt, lyst og med centralvarme, som dog, viste det sig, ikke var særlig effektiv, når det blev rigtig koldt.

Klokken fem næste morgen blev vi vækket af førstemejerist Ole. Det var jo spændende for mig denne første dag, hvor jeg skulle assistere i smørmejeriet de første to timer. Da det var sommer, var mit allerførste

arbejde at knuse is, som skulle bruges til nedkøling af fløden. Isen, der var i stænger, blev nedfrosset i kølerummets refrigerator. Der var ca. 7 kg i en stang, og der skulle bruges 8-10 stænger alt efter flødens temperatur. Isknuseren var et hånddrevet apparat, der nærmest lignede en overdimensioneret persillekværn. Når jeg specielt husker dette apparat, så skyldes det nok, at det havde en væsentlig defekt: der var to tandhjul, der skulle gribe ind i hinanden, der var bare det, at det ene tandhjul manglede to eller tre tænder, så hver gang man nåede dette punkt, så kammede den over. Man lærte sig dog hurtigt at kompensere for denne effekt. Jeg skylder her at sige, at den øvrige maskinpark var absolut tidsvarende og velholdt, det var bare denne ene ting som kunne være bedre, men det skyldtes nok, at den kun blev brugt i sommerhalvår, og så kun af yngste elev.

Størstedelen af smørret blev pakket i dritler med en vægt af 50,8 kg til eksport, og jeg skulle nu gøre disse dritler klar. Det vil sige, at de skulle datostemples og fores med ægte pergament, der havde ligget i saltlage i nogle dage.

Klokken syv var der morgenmad, kaffe med to halve stykker rugbrød og to stykker sigtebrød med smør, men uden pålæg. Efter morgenmad var jeg i osteriet, hvor gårsdagens oste skulle bæres på lageret, og osteformene, kaldet ostekopper, skulle vaskes i kalkvand.

Til frokost vankede der to halve stykker rugbrød med pålæg, det blev sat ud i mejeriet, og vi spiste det i farten, der var ikke noget med frokostpause. Da indvejning og skumning var afsluttet, skulle jeg afvaske ind- og udvejningsvægte, sødmælkskar m.m. Indimellem blev jeg kaldt til osteriet, hvor vi lavede tre til fire kar ost daglig, det var håndæltet Gouda, så hver gang et kar var klar til æltning, skulle alt disponibelt mandskab møde op.

Klokken ca. 12,00 spiste vi middagsmad, altid to retter mad. Det var god og veltillavet mad, og der var altid en ren hvid dug på bordet. Middagsmaden spiste vi sammen med mejeribestyreren og i sjældne tilfælde hans kone, aldrig tjenestepigen, hun skulle servere.

Der var en særlig rangorden ved middagsmaden, vi sad ved et rundt bord med bestyreren som hovedperson derefter i rangorden efter anciennitet i urets retning. Vi var fire mejerister, som spiste der, det var Carl Henrik, Børge (kaldet Smørbørge) Ove og jeg. Rangordenen var følgen-

de: mejeribestyreren fik først sin mad derefter Carl Henrik, Børge, Ove og jeg som nederst i rangordenen; men jeg kunne så prale med at sidde ved chefens højre hånd, da vi sad ved et rundt bord. Egentlig havde Børge den længste anciennitet, men Carl Henrik havde gennemgået det førnævnte teoretiske kursus og tangerede derfor en tand højere. Første-mejerist Ole var gift og boede ude i byen, ellers havde han naturligvis haft sin plads lige efter mejeribestyreren. Når fruene spiste sammen med os, som regel om søndagen, tangerede hun lige efter sin mand, så måtte alle rykke en plads ned. De øvrige måltider spiste vi ikke sammen med bestyrerparret, så det var i vilkårlig orden.

*Mejeribestyrer Andersen i midten og mejeriets formand
Rasmus Hermansen til højre*

Der var i alt ansat seks mejerister, en elev samt på deltid en prøveudtager, det var Georg, en husmand, der havde en lille landejendom og var andelshaver. Hans arbejde bestod i daglig at udtage prøver af leverandørernes mælk til fedtbestemmelse. En gang om ugen blev disse mælkeprøver så fedtbestemt ved gerberering, en metode der var opfundet af en schweitzer ved navn Gerber omkring år 1900. En gang egentlig blev der også taget reduktaseprøve, dette var en undersøgelse af mælkens bakterielle kvalitet, metoden var opfundet af svenskeren Barthell i 1916.

Vi var alle dus og på fornavn med hinanden, undtaget med bestyreren, som blev tiltalt og omtalt som: Andersen, Mester eller "Den gamle" alt efter omstændighederne, også med ham var vi alle "dus".

Mejerist og elevværelser var oven over mejeriet. De sanitære forhold var det så som så med. Det daglige "bad" blev foretaget i mejeriets maskinstue, hvor mejeriets eneste håndvask var placeret og kun med koldt vand. Der var dog mulighed for at varme en spand vand i det nærliggende fyrrum, men nogen grundig afklædning var ikke mulig, da der altid var livlig trafik gennem maskinstuen, bl.a. Fruen og tjenestepigen. Man havde ikke køleskab i køkkenet på den tid, så man benyttede mejeriets kølerum til opbevaring af de let fordærlige varer, og for at komme hertil måtte man passere maskinstue, skummesal og smørmejeri.

Der var dog en mulighed for at benytte bestyrerparrets såkaldte badeværelse. Dette bestod i et badekar, der lå i forbindelse med vaskehuset og med åben indgang herfra, og for at benytte dette skulle man så først have fruens tilladelse, og det var jo ikke altid, det var passende. Dette badeværelse havde også et andet klientel. Det var nemlig således, at når de unge tjenestekarle skulle møde på session, skulle de jo helst være så nogenlunde renvaskede, så det var derfor en uskreven lov, at andelshavernes karle kunne få et solidt bad på mejeriet, og det var også tilfældet her.

Toilettet var, kan man godt sige, ikke just ideelt placeret i forhold til værelserne. Der var kun et på hele mejeriet, og det blev benyttet af hele personalet, i arbejdstiden desuden af de ca. 15 mælkekudske. Det var et ret stort rum hvidkalket og med cementgulv, og det blev også brugt som redskabsrum og til opbevaring af ulæsket kalk. Det var ikke forsynet med håndvask eller rindende vand, det var jo i det sidste krigsår, så der var mangel på alt, nu også på toiletpapir, så der blev brugt alt andet. Det resulterede i, at det ofte var stoppet og ubrugeligt, så den stedlige bødker, som også fungerede som tømrer og snedker, blev sat til at fjerne det vandskyllede toilet og etablere et gammeldags lokum ved hjælp af nogle kasserede ostehylder og en overskåret mælkejunge, her kunne alt slags papir bruges uden problemer. Ville man nu efter brug tillade sig den luksus at vaske hænder, måtte man over gården igennem fyrrummet og ind til husets eneste håndvask i maskinstuen, ville man benytte sæbe og håndklæde, måtte man selv medbringe dette. Mest besværlig var det dog

hvis vi mejerister skulle på toilettet i aften eller nattetimerne, vi måtte så ned af trappen om på den modsatte side af mejeriet, hvor toilettet lå, så tilbage igen, ind i mejeriet gennem den eneste dør, vi havde adgang til på dette tidspunkt, igennem smørmejeri, skummesal og ind til husets eneste håndvask, medbringende sæbe og håndklæde.

Jeg påbegyndte som nævnt min læretid den 1. maj 1944. Arbejdstiden på mejerierne var den gang 52 timer ugentlig med to dages betalt frihed om måneden, disse to dage kunne gemmes over en længere periode, eller man kunne "sælge" dem. Vi havde også ret til 14 dages sommerferie, derudover kunne der pålægges eleverne en halv times oprydningarbejde daglig. Det var jo således, at sommerferien skulle afholdes i tiden fra 1. maj til 30. september, men ingen var interesseret i at holde ferie så tidlig som i maj måned, derfor kom "Den gamle" til mig efter to ugers forløb og meddelte mig, at jeg nu kunne holde min sommerferie. Det var jeg ikke så glad for, men sådan skulle det være. Nogen egentlig ferie med rejser var der hverken råd til eller mulighed for på den tid, så jeg tog hjem og deltog i arbejdet der. Mange troede nu, at jeg allerede var løbet af pladsen eller fået "sparket." Jeg blev derfor ikke så lidt glad, da der efter 4-5 dages forløb blev ringet til mig, hvor jeg blev spurgt om jeg kunne afbryde min ferie. Der var nemlig sket det, at Børge, der var udtaget til civil forsvarstjeneste, nu var indkaldt til et 2-3 ugers kursus i bl.a. førstehjælp. Det var med et varsel på kun to dage, og jeg tror det var på grund af den forventede invasion, at varslet var så kort. Jeg ved ikke hvorfra ordren kom, regeringen var jo aftrådt, så det var nok et krav fra politiet, som endnu fungerede, måske fra besættelsesmagten. Jeg var som sagt glad for situationen, jeg var også lidt stolt over, at man ikke kunne undvære mig. Jeg kunne naturligvis ikke afløse "Smør-børge", så det måtte en mere erfaren mejerist gøre, jeg måtte så gå til hånde, hvor jeg kunne.

Efter Børges hjemkomst begyndte vi at afvikle ferierne, det betød for mig, at der ikke vankede en eneste fridag fra midt i maj til sidst i september, da fik jeg så besked på, at nu kunne jeg holde sidste del af ferien, samt de opsparede fridage.

Vi havde i sommerhalvåret en ret stor osteproduktion, hvilket betød at min arbejdstid udover den normale lå på 10-12 timer ugentlig det meste af sommeren, dertil kom deltagelse i kontorarbejde, det omtalte opryd-

ningsarbejde, dette bestod mest i at fjerne hestenes efterladenskaber. Der var en ret lang vej rundt om mejeriet, hvor mælkevognene skulle passere, der var ca. 15 mælkevogne de fleste med to heste, så det gav jo godt til Fru Andersens roser. Der var stor forskel på kudskenes humanitet, nogle var så humane, at de lod hestene stå stille, når de skulle besørge, andre måtte gøre det i farten. Jeg var mest tilhænger af den første metode, da det jo var nemmere for mig at fjerne en stor dyngge end at samle det op over en 8-10 meter.

Et andet almindeligt elevarbejde var at tage ostene ud af pres, dette skulle gøres 1-2 timer efter normal arbejdstid, og var ca. en times arbejde. Da jeg var eneste elev, syntes man, at det var for meget, derfor var der to mejerister, der var med i dette arbejde, så vi klarede dette på skift med en uge ad gangen.

Interiør i Maglebrænde Andelsmejeri

Sommeren gik med slid og slæb, mejeristerne fik jo betalt for overarbejde, jeg mærkede ikke noget i min lønningspose. Jeg blev derfor meget overrasket, da jeg fik min løn den første november, der lå nemlig 15 kr. ekstra, for som Den Gamle sagde: ”Der har vist været lidt overarbejde i sommerens løb”. 15 kr. var en ringe betaling for så meget arbejde, men jeg var da godt tilfreds, da jeg ikke havde regnet med en øre.

Udover smør og osteproduktion, havde vi en detailsalgsvogn, der blev kørt med hestevogn af Harald, der havde et mindre landbrug ved siden af. Der var jo ikke så mange mælkesorter den gang: sødmælk, pasteuriseret sødmælk, skummet- og kærnemælk, fløde, smør og ost. Der var kun en sortering af fløde, da der var forbud mod salg af piskefløde; jeg husker det ikke helt nøjagtigt, men jeg mener at højeste tilladte fedtindhold i fløden var 9 procent.

Sødmælken blev ikke standardiseret på nogen måde, den var som den kom fra landmanden. Al mælk og fløde blev solgt i løst mål, mælken blev hældt på transportspande, der var forsynet med en aftapningsshane, man havde så forskellige målebægre, der med mellemrum blev kontrolleret af justervæsenet. Kunderne mødte så op med deres skåle, potter og kander, som de fik fyldt op. Harald havde en ringeklokke, så kunderne kunne høre, når han kom. Det var en drøj tur for Harald, især om vinteren, hvor det ofte skete, at aftapningsshanerne var tilfrosne, Harald måtte så ind hos en kunde og bede om en sjat varmt vand til optøning. Når Harald kom tilbage, blev den resterende mælk vejjet tilbage og godskrevet Haralds konto, al ind- og udvejning fandt sted i ”pund” under betegnelsen $\frac{1}{2}$ kg, idet man skønnede, at 1 kg var for stor en enhed, når der skulle rundes op eller ned. Denne mælk blev så opbevaret i mejeriets kølerum og indgik i mejeriets produktion dagen efter, således at Haralds kunder fik frisk mælk hver dag.

Når vi nåede frem til omkring 1. november, var mælkemængden gået betydeligt ned over hele landet. Det betød, at man i København manglede mælk til konsum, så mejerierne blev derfor tvunget til at levere mælk dertil. Denne mælk blev afkølet og påfyldt 50 liters transportspande, og blev så opsamlet af en vognmand og læsset på jernbanevogne i Nykøbing F. og derefter sendt til København. Det betød, at der nu var meget lidt mælk til osteproduktion, og det resulterede i væsentlig kortere arbejdsdag for os mejerister. For mig var det en stor lettelse, men nu fik jeg så tildelt en anden pligt, og det var den mest forhadte af alle. Det var jo den sidste krigsvinter, og alt skulle stadig mørklægges, herunder også mejerilokalene. Der var 8-10 store vinduer plus et kæmpestort, man kunne jo ikke klare dette ved hjælp af rullegardiner, så det var ordnet sådan, at den stedlige bødker havde monteret nogle skodder af træ på hver side af vinduerne på ydersiden, disse skulle så, inden

mørkets frembrud, lukkes til, og det gik til på den måde, at jeg for hvert vindue måtte op på en stige og løsne stormkrogen og derefter, igen med stigen, op og lukke med en krog på midten. Jeg skulle altså rejse stigen tre gange for hvert vindue; på det kæmpestore vindue var der endda to kroge på hver side og ligeledes på midten. Det var jo en proces, der skulle udføres syv gange om ugen, det var ikke et helt ufarligt arbejde, når efterårsstormen rasede. Det var en pligt, der var pålagt mig af den tyske værnemagt, og havde derfor ikke noget med min uddannelse at gøre, derfor var jeg godt træt af dette arbejde. Heldigvis var jeg da fri for at fjerne skodderne næste morgen, for da var jeg fuldt beskæftiget med udvejning af mælk, det kunne jeg ikke gå fra. Andersen var også godt irriteret over denne pligt, jeg husker derfor tydeligt, at efter befrielsen den 5. maj 1945 gik der kun to dage, så havde bødkeren fjernet de forhadte skodder.

Efter 9-10 måneder af prøveåret var gået, kom Andersen en dag hen til mig, da jeg stod og vaskede ostekopper. Han erklærede, at han havde fundet mig egnet til mejerifaget og kunne anbefale mig til videre uddannelse; "Men hvad mener du selv" spurgte han; "Vil du fortsætte, eller skal du alligevel være landmand? Jeg havde ikke lyst til at komme tilbage til landbruget igen, så jeg ville gerne fortsætte; "Godt" svarede Andersen, "Jeg kan så tilbyde dig at fortsætte her som osterielev, men hvis du ønsker det, har du ret til at forsætte på et andet mejeri". Jeg takkede for tilbuddet og erklærede, at jeg gerne ville fortsætte her, det blev så aftalen. Den 1. maj 1945 begyndte jeg så som elev i osteriet. Det var dengang et tungt arbejde. Dagen begyndte med ostens pasning på lageret. Ostene skulle vendes og "viskes" dagligt, At "viske" osten betød at aftørre ostens overflade med en saltopløsning for at danne en god skorpe og forhindre mugdannelse. Jeg husker ikke hvor mange ostehylder, der var i højden, men jeg husker i hvert fald, at de tre øverste kunne man ikke nå fra gulvet, så for at vende og "viske" disse oste måtte man kravle op på de tre nederste hylder og så stå med det ene ben på en hylde og det andet på den modstående hylde. Når man så kom til den sidste side ud mod væggen, havde man jo ingen modstående hylde at sætte det ene ben på, så satte man begge ben på samme hylde og stemte ryggen op mod væggen. Det var en arbejdsstilling som arbejdstilsynet ikke ville tillade i dag, om man havde godkendt den dengang, ved jeg ikke, men

sådan var det. Jeg skulle stadigvæk passe mit arbejde med udvejning af returnmælk og var så ellers beskæftiget i osteriet. Alt arbejde var dengang med håndkraft, osten blev rørt med skovl og greb og håndæltet. Vi var omkring 1. maj ophørt med leverance til København, så der var igen stor osteproduktion med meget overarbejde. Om jeg fik ekstra for overarbejde den sommer, husker jeg ikke, men det fik jeg nok ikke, for lønnen var nu steget til 45 kr. pr. måned.

Da det igen blev vinter måtte vi igen sende mælk til København, så osteproduktionen blev minimal, jeg fik mere normal arbejdstid, men det bedste var nu, at der ikke mere skulle mørklægges. Jeg havde i sommerens løb opsamlet en del fridage, som der nu blev mulighed for at afvikle. Hvis jeg selv ønskede at holde fri en bestemt dag, blev dette ønske efterkommet, hvis det var muligt, men det mest almindelige var at "Den gamle" kom dagen før og meddelte, at jeg kunne holde fri i morgen, men det skete flere gange, at han glemte dette. Når han så kom i mejeriet kl. syv og så, at der i dag kunne undværes en mand, så fik jeg besked på at holde fri resten af dagen. Jeg havde da arbejdet to timer på ostelageret, dette blev der ikke givet nogen kompensation for. Jeg ved ikke, om der var nogen aftale om varsling af fridage, men dette tror jeg nok var overenskomststridigt.

Da vi nåede hen i februar måned så jeg i "Mælkeritidende" at Midtllands Andelsmejeri i Maribo søgte en elev til smørret. Jeg vidste, det var en god læreplads, de lå altid i spidsen ved mejeriudstillingerne, og mange mejerister var gået derfra som førstemejerister og mejeribestyrere. Jeg havde også hørt, at mejeribestyrer Ludvigsen var vanskelig at tilfredsstille, men, tænkte jeg, et år kan du da klare. Jeg bad derfor Andersen om at hjælpe mig med at søge denne plads, hvilket han var villig til, han udtalte også, at det var en lærerig plads, men at Hr. Ludvigsen var en meget streng herre. Dagen efter kom Andersen så, og erklærede at alt var i orden, jeg skulle blot skrive og bekræfte ansættelsen: "Jeg har anbefalet dig, og udtalt at du er en flink og dygtig ung mand, så jeg håber, du vil leve op til dette".

Jeg har nok indfriet hans håb, for da jeg et årstid senere besøgte Andersen, betroede han mig, at han havde truffet Hr. Ludvigsen på en mejeriudstilling, som der havde udtalt: "Det var vel nok en dygtig ung mand, jeg fik fra Dem Hr. Andersen, har De flere af den slags, så må De gerne

sende dem over til mig”; ”Det blev jeg naturligvis glad for at høre” sagde Andersen, det var jeg ikke i tvivl om, for Andersen var meget ærekær og har taget dette som et kompliment til sig selv, det var jo ham, der havde haft mig ”under behandling” i mine to første læreår.

Det var almindeligt at man ved skiftedag arbejdede til kl.12 middag, men jeg var med til dagens arbejde var slut, det var der ingen, der modsatte sig. Det meste af min garderobe var sendt et par dage i forvejen, men mine træsko kunne jeg jo ikke undvære, så sammen med et sæt rent mejeritøj blev disse pakket i min kuffert. Jeg tog nu afsked med Andersen og husbestyrerinden Oda, der var nemlig sket det, at Fru Andersen var død et halvt årstid tidligere. Derefter tog jeg afsked med det øvrige personale, som samstemmende var enige om, at på ”Midtjylland” bliver du ikke længe, det var jo en ringe trøst at få. Den sidste jeg tog afsked med var førstemejerist Ole og hans kone, Ester, her fik jeg serveret kaffe og hjemmelavet likør.

Elev på mejeriet »Midtjylland«.

Da klokken var omkring seks, begav jeg mig i vej mod Stubbekøbing station, på cykel, med kufferten bag på. Togene kørte jo ikke så hurtig dengang, og der var ventetid i Nykøbing F. så klokken blev hen mod ti, inden jeg nåede Maribo. Jeg vidste ikke nøjagtig, hvor mejeriet lå, så jeg spurgte en ung mand, der stod med sin cykel udenfor stationen, om nærmeste vej til ”Midtjylland”, han skulle tilfældigvis samme vej, så han fulgte mig lige til døren.

Jeg gik ind af den eneste dør, der vendte ud mod gaden. Derfra var der en lille entre, herfra var en dør, der førte ind til mejeriet og en trappe op til 1.sal. Jeg gik op ad trappen og fandt ud af, at jeg havde køkkenindgangen til bestyrerboligen til venstre og mejeristværelserne til højre, og da det var temmelig sent på aftenen, besluttede jeg mig for at gå hen og banke på et af mejeristværelserne, her mødte jeg Johnny, der var yngste elev, han havde netop fået besked på at tage imod mig, jeg skulle bo sammen med ham.

Næste morgen klokken fem kom Orla, der var smørmejerist, og bankede hårdt på vor dør, jeg skulle jo som ”smørelev” i smørmejeriet, Johnny var osterielev og skulle på ostelageret. Mit første arbejde her var det

samme, som det jeg begyndte med som prøveelev, ordne dritler og knuse is. Isknuseren var samme model, som jeg kendte, men der manglede ingen tænder på tandhjulet, så jeg savnede næsten den spænding, der var ved at fange de rette tænder på det modstående tandhjul.

Klokken syv kom mejeribestyrer Ludvigsen og bød mig velkommen, han tiltale mig "De" og Christiansen, det var jeg slet ikke vant til, men nu var jeg altså "Mejerielev Christiansen". Ludvigsen var en lille rank mand, ca. 60 år gammel, med mejerikasketten lige midt på hovedet og blankpolerede træsko. Han satte mig lidt ind i forholdene og sluttede med at gøre opmærksom på, at her skulle alt foregå korrekt, man tålte altså ingen slendrian, jeg lod selvfølgelig som om, jeg var indforstået hermed.

Smørproduktionen var på ca. 1000 kg daglig. Da vi havde et ret stort salg til byens og omegnes købmænd, blev ca. 300 kg, daglig, pakket i ½ kg pakker og resten i dritler. Detailpakningen skulle jeg selv klare, det skete med håndkraft, man formede smørret med en såkaldt "Gislev-form", der var som en lille kasse, man trykkede smørret op i, derefter blev det skudt ud ved hjælp af en pal og derefter pakket i pergamentpapir. Denne pakkemåde var ikke den hurtigste, man havde den gang, men nok den mest nøjagtige. Ved hjælp af en skrueanordning kunne man indstille formen til meget stor nøjagtighed. I starten kunne jeg ikke nå at pakke den store smørmængde, samtidig med at jeg skulle ekspedere de købmænd, der kom og hentede smør, så jeg måtte have hjælp af Orla, men efterhånden fik jeg den nødvendige rutine og klarede det hele selv. Som nævnt blev det pakket i ½ kg pakker, ville nogen kunde have mindre, måtte købmanden selv skære pakken midt over.

Vi var 10 -12 mand ansat, heraf seks syv mejerister fire elever og to arbejdsmænd. Mejeriet var den gang et af landets største andelsmejerier. Vi fire elever boede på mejeriet, men vi spiste på et nærliggende pensionat. Arbejdet var vel tilrettelagt, vi havde stort set aldrig overarbejde. Vi havde en fast afløser, som afløste på fridage og i ferier. Nu skete der det, at der kom en ny overenskomst omkring 1. juni 1946, den betød at vi nu fik arbejdstiden nedsat til 48 timer ugentlig og en ugentlig fridag, kompensation for "skæve" helligdage var der ikke noget der hed, det fik vi først i 1961. Da vi også skulle have 14 dages ferie, der var jo

også enkelte sygedage, blev der derfor ansat flere mejerister, som skulle hjælpe med afløsning, dog kun en af gangen. De blev ikke så længe "i gårde". Enten kunne Ludvigsen ikke bruge dem, eller de kunne ikke tåle Ludvigsens akkuratesse.

Jeg fandt nu ud af de forskelligartede beretninger om mejeriet som arbejdsplads. Det var sådan, at hvis man passede sit arbejde, hvad den faste stab gjorde, de havde da også været der i mange år, så var Ludvigsen ikke karrig med lønnen, de fik alle 1. lønklasse + et mindre tillæg. På grund af manglende afløsere, måtte jeg så afløse i osteriet, men kun nogle få timer af gangen, det havde jeg heller intet imod. Lønnen som 3. års elev var ca. 50 kr. pr. måned, de tre øvrige elever var to 4. års elever og en 2. års elev og så mig som 3. års elev. Til min store overraskelse betroede disse elever mig, at de fik en betydelig "skilling" over den ordinære løn, 4. års eleverne fik 30 kr. om ugen, 2. årseleven fik 20 kr. Da der var gået en lille uge, kom Ludvigsen og spurgte, hvad jeg kunne tænke mig i løn, og samtidig erklærede han, at han udbetalte løn ugentlig, så der var ikke noget med at komme og bede om forskud, hvis man havde brugt alle pengene lørdag aften. Set i forhold til de andre elevers løn, mente jeg at 25 kr. om ugen var rimeligt, det accepterede Ludvigsen med det samme. Det var jo over det dobbelte af, hvad jeg havde ret til, og jeg kom da til at tænke på hans formaning om, at alt her skal være korrekt, men dette kunne jeg jo godt se "gennem fingre" med. Som omtalt var der normalt aldrig overarbejde, men vi elever havde dog forskellige sysler efter normal arbejdstid, først og fremmest skulle vi tage ostene af pres, et par timer efter normal arbejdstid. Da vi var fire elever, blev dette arbejde fordelt således, at de tre andre elever skulle gøre det hver to gange om ugen, jeg som smørelev en gang om ugen, til gengæld skulle jeg så, to gange daglig, røre i fløden. Dette var nødvendigt for at opnå en ensartet syrning. Jeg skulle derudover en gang om ugen gå ud med regninger og hente betaling hos de handlende, som købte produkter på kredit. Det drejede sig om en seks, syv kunder, alle boende i Maribo, så det var i gåafstand fra mejeriet. Dette bijob indbragte mig den eneste "Røffel" jeg nogen sinde fik af Ludvigsen, men den var til gengæld heller ikke en af de små, men herom senere.

Vi elever boede jo på mejeriet, værelserne var ikke just luksus, men de blev holdt rene, og der var god varme om vinteren.

De sanitære forhold var nok af samme standard som på Maglebrænde, jeg har svært ved at sige, hvilket der var bedst. Skulle man på toilettet, måtte man også her ned ad trappen igennem osteri, skummesal, maskinstue, fyrrum, over et portrum, hvorfra der var adgang til et vandskyllet toilet. Der var bare den ulempe, at vandforsyningen til cisternen gik igennem et uisoleret rørsystem, og da der ingen opvarmning var, måtte man lukke for vandtilførslen i hele vinterperioden, ellers frøs røret til. Udskylningen klarede vi så på den måde, at når vi gik igennem fyrrummet tog vi en spand vand med til udskylning, vi havde også en spand med salt stående, så vi, når det blev rigtig koldt, kunne strø lidt salt i kummen, for at undgå frostsprængning. Der var ingen mulighed for håndvask, det måtte man så besørge på tilbagevejen i fyrrummet, som også fungerede som "badeværelse". Det var her den daglige etagevask fandt sted, her var mejeriets eneste håndvask, den var bare ubrugelig. Det var en støbejernsvask med en koldt vandshane over, den havde bare den defekt, at den var revnet diagonalt gennem hele bunden. Det værste var dog, at man havde forsøgt at gøre den tæt ved at støbe beton i bunden, det blev den desværre ikke tæt af, men derimod helt ubrugelig. Til den daglige hygiejne havde vi to 15 l spande, som blev stillet på gulvet, der var kun koldt vand i hanen, men der var mulighed for at varme dette op ved hjælp af dampkedlens armatur, så var det bare om at bukke sig, men det kunne man jo den gang, Der var også et revnet spejl på væggen, så der manglede skam ikke noget.

Der var dog den mulighed, at man kunne få et karbad, men det havde visse problemer, så det fik vi ikke hver dag, der var nemlig, i forbindelse med maskinstuen, et lille aflukke, hvori der stod et gammelt rustent badekar på "løvefødder". Det kunne bruges på den måde, at man først skulle fylde det op med koldt vand ved hjælp af en slange ude fra mejeriet, derefter kunne man varme det op med en dampslange, der var bare den gene, at der ikke var adgang til damp udenfor arbejdstid, og at tage bad i arbejdstiden kunne der naturligvis ikke være tale om. Hvis man befandt sig på mejeriet på sin fridag, så gik det jo helt fint.

Hr. Ludvigsen var "Des" og på efternavn med alle, uanset alder og rang. Indbyrdes var elever og mejerister dus, om vi var på for- eller efternavn

var lidt tilfældig, førstemejeristen tiltalte os alle ved efternavn, men han var "dus" med os. Ludvigsen blev tiltalt: "Hr. Ludvigsen" eller, når han ikke hørte det: "Den gamle".

Som omtalt var Hr. Ludvigsen ikke karrig med lønnen overfor de folk han kunne bruge, til gengæld var han yderst sparsommelig på alle andre områder, intet måtte gå til spilde. Hvis der f. eks. blev spildt den mindste dråbe sødmælk eller fløde på gulvet, var det en pligt, straks, med en ren karklud at tørre dette op og derefter at vride den hen over sødmælkskarret. Skete det, og "Den gamle" var i nærheden, var han selv den første til at gribe kluden, og ned på gulvet. Det kan for udenforstående virke noget uhygiejnisk, men man må her tænke på, at gulvene altid var rimeligt rene, og at al mælk blev slamrenset og pasteuriseret. Jeg må her indrømme, at hvis "Den gamle" ikke var i nærheden, blev det ekspederet med en spand vand hen over gulvet, så måtte kloakken om resten.

Jeg kan nævne et andet eksempel på hans smålighed, han selv ville nok have kaldt det for akkuratesse. Når vi om aftenen havde spist vor middagsmad på pensionatet, fik de, der ønskede det, en flaske kaffe med til næste morgen. Det fik vi i en sodavandsflaske med patentprop, vi satte næste morgen flasken i en spand varmt vand, så fik vi såmænd udmærket kaffe. Vi blev spurgt, om vi ønskede fløde i kaffen, det gjorde jeg den gang, men sagde til værtinden, at hun ikke skulle komme fløde i min kaffe, jeg ville hellere komme frisk fløde i, når jeg skulle drikke den. En morgen så "Den gamle" at jeg hældte mejeriets fløde i min kaffe, straks udbrød han; "Hvad! får De ikke fløde i kaffen fra pensionatet? Jeg betaler da for fuld kost" Jeg måtte så forklare sammenhængen, dertil svarede han intet, jeg var derfor lidt spændt på, hvad der videre ville ske, om han ville forlange fløde i min kaffe, eller måske forlange en reducere af kostpengene. Der skete dog intet, og jeg fortsatte med at bruge mejeriets friske fløde.

Noget nævneværdigt salg af konsummælk havde vi ikke på "Midtjylland". Dette blev besørget af mejeriet "Trifolium", der var et aktieselskab og ligeledes var beliggende i Maribo. "Trifolium" havde flere vogne kørende i Maribo og omegn, mælk og fløde blev solgt i hvide glasflasker. Et lille detailsalg havde vi dog, vi havde en lille udsalgsbu-

tik, som havde åbent daglig fra kl. syv til kl. ti, her solgte vi mejeriets egne produkter, mælk og fløde i løst mål. Også her var al ind- og udvejning i ”pund”.

Tilbage til før omtalte ”Røffel” eller ”Skideballe” hvad man nu foretrækker at kalde den, jeg gik min sædvanlige tur med regninger torsdag eftermiddag, normalt varede det godt en times tid. Da jeg havde været hele turen rundt og gik med pengene i mejeriets taske, traf jeg på to tidligere kollegaer fra Maglebrænde. De havde været til den årlige kedelpasserprøve, som fandt sted på teknisk skole i Maribo, og skulle nu lige ind og have en enkelt øl inden hjemturen og spurgte, om jeg ville med. Det kunne jeg jo ikke modstå, jeg havde jo været hele turen rundt, vi gik så ind i Centralhotellets krostue og drak en enkelt øl. Tiden gik, som den jo gør i gode venners lag, og med ca. en lille times forsinkelse nåede jeg så hjem og blev mødt af Hr. Ludvigsen, der i meget vred tone udbrød: ”Hvor f.... har De været i al den tid, og De lugter jo af øl, har DE været på værtshus”? Jeg måtte så ud med hele forklaringen. ”Nå” svarede han ” Så sad De altså der i krostuen med alle de mange penge”. Ja, svarede jeg, men jeg passede godt på dem. Det lod ikke til at formilde ham, nå, men efter at have hørt de fleste af de gloser, som normalt ikke findes i den danske ordbog, bad han så om at se regnskabet, og han begyndte at tælle pengene op. Heldigvis stemte regnskabet, ellers havde det nok ikke set godt ud for ”mejerielev Christiansen”. Efter at have konstateret at alt var i orden, fortsatte han i en mere behersket tone: ”De må jo forstå Christiansen, at jeg var nervøs for, at der kunne være sket Dem noget, både med Dem og med pengene, det er jo ikke småpenge. De kunne jo være blevet frarøvet hele beløbet eller på anden måde have mistet det”, denne anden måde kunne jo være, at jeg var stukket af med det hele, det drejede sig om ca. 1000 kr. et anseligt beløb den gang, denne mulighed har sikkert også været i hans tanker, men han nævnte det dog ikke. Jeg bad nu om undskyld for min handling og gik til mit værelse for at få min middagssovn, men jeg fik vist ikke sovet den dag. Jeg var jo lidt spændt. Næste morgen, da han kom og sagde; ”Godmorgen”, var der intet at mærke på ham, der var ikke noget med at være sur i flere dage. Jeg havde fået min ”Skideballe”, så var den ”potte ude”.

Vi havde jo nu en ugentlig fridag, den kunne vi få efter ønske, hvis det

var mulig, eller man kunne opspare fra flere uger og få to eller flere dage i sammenhæng. Det mest almindelige var dog at førstemejerist, Lorentzen, kom dagen før, ved middagstid, og meddelte, at man kunne holde fri i morgen. Vi havde den gang to ugers sommerferie, i denne tid var det vanskelig at få sin fridag, så da var der nærmest tale om "tvungen opsparing", så sidst på sommeren havde vi altid en del fridage til gode, disse blev så afviklet samlet eller delt, som det bedst kunne passe. Jeg var aldrig ude for, som på Maglebrænde, at få besked på at holde fri efter at arbejdet var begyndt.

Et par måneder før 1. maj kom "Den gamle" og spurgte om jeg kunne tænke mig at tilbringe mit sidste læreår der, det var som fyringselev, dette sagde jeg straks ja til. Vi fyrede den gang med tørv og i perioder med halm. Der var endnu ikke givet fri import af kul og olie. At fyre med tørv og halm var et slidsomt og snavset arbejde, men jeg skulle jo igennem det. Jeg forventede jo en mindre lønforhøjelse, men det havde vi endnu ikke talt om. Kort tid efter vi havde aftalt, at jeg skulle fortsætte som fyringselev, skete der det, at vor store tørvelade med indhold af både tørv og halm nedbrændte til grunden. Det lykkedes brandvæsenet at redde de øvrige bygninger og omliggende huse. Brandårsagen blev aldrig klarlagt. Nu opstod der et problem, vi havde kun plads til få dages brændselsforbrug, så skulle der nu bygges en ny tørvelade? Som der nok kun var behov for i kort tid, det var nemlig på den tid, hvor man regnede med, at olie ville blive fremtidens brændsel. Oliefyring var dog så nyt og kun få virksomheder brugte det, da der skulle særlig tilladelse til at bruge det, og denne tilladelse blev kun givet, hvis der var en særlig grund dertil. Denne grund mente Hr. Ludvigsen, at der var her, så han søgte om tilladelsen, og fik den, det var hverken han eller jeg ked af.

Til 1. maj var to elever udlært og skulle rejse, den yngste skulle fortsætte sin uddannelse på Fyn. Hr. Ludvigsen søgte så, i "Mælkeritidende" efter tre nye elever. Efter en fjorten dages tid fik jeg af førstemejeristen at vide, at ikke en eneste havde meldt sig som interesseret, så man måtte nok ansætte et par arbejdsmænd i stedet. Nu fik jeg så den ide, at jeg måske lønmæssig set kunne udnytte denne situation. Der var som nævnt to lønklasser for udlærte mejerister, alle de faste folk her, fik 1. lønklasse, så højt op turde jeg ikke gå, men jeg vidste, at arbejdsmæn-

denes løn lå omkring 2. lønklasse, så det var måske en mulighed. Jeg kunne jo se, at jeg som 4.årselev var væsentlig mere erfaren, end folk der kom lige fra gaden. En dag, da jeg som sædvanlig stod og pakkede smør, kom "Den gamle" og inspicerede arbejdet, så jeg tænkte: nu må det være,

"Hr. Ludvigsen" sagde jeg; "Nu da jeg rykker op som 4.års elev kan der vel blive tale om lidt større løn". "Det kan vi jo tale om, hvad havde De tænkt Dem", svarede han, "2. lønklasse" svarede jeg: "Det kan der ikke blive tale om" svarede han, og gik sin vej uden at tilbyde mig noget som helst. Jeg mente nu, at jeg havde slået for "stort brød" op, så jeg måtte nok moderere mit krav, jeg havde jo heller ikke de bedste kort på hånden, da vi nu fik installeret oliefyr, hvilket jo ville blive en stor lettelse i arbejdet. Det skulle dog vise sig, at dette måske kom mig til gode. Der gik nu mindre end en time, så kom Hr. Ludvigsen igen, "Christiansen" sagde han, "De har altid været flink til at træde til andre steder i mejeriet, når det pressede på. Vi får nu om tre uger installeret oliefyr, så vil De få mere tid til rådighed, så hvis De er villig til at afløse overalt, når det er nødvendigt, så er det i orden med 2. lønklasse". Dette havde jeg ikke svært ved at acceptere, for det havde jeg regnet med at skulle alligevel.

Kort før 1. maj søgte Hr. Ludvigsen igen efter tre elever. han havde nu pyntet lidt på annoncen, så det gav resultat, han fik dog kun to. Det var jo heldigt for mig, at det ikke lykkedes i første omgang, så havde jeg nok ikke opnået de vilkår, jeg havde.

Den 1. maj 1947 begyndte jeg så som fyringselev, jeg skulle bistå den faste fyrbøder, han skulle så være min læremester. Udover fyring omfattede dette arbejde også pasning og rengøring af mejeriets to centrifuger og to pasteuriseringsapparater. Der var ikke arbejde til to mand, så den halve tid afløste jeg i andre afdelinger. Jeg var således ikke elev ved fyring mere end ca. ½ år, dette var i klar strid med lærlingeaftalen, men der var allerede den gang bred enighed om, at et helt år ved fyring var nødvendig. Da der efter få år kom en helt ny lærlingeordning, var der da også kun afsat ½ år til fyring. Jeg har da også undskyldt denne overtrædelse med, at Hr. Ludvigsen og jeg blot var forud for vor tid. Jeg vil endda påstå, at jeg fik mere lært ved at komme rundt i mejeriet. Tiden gik, og et par måneder før jeg var udlært, skete der det, at første-

mejerist Lorentzen, fik en bestyrerplads på Sjælland, og den faste afløser, Madsen, blev forfremmet til førstemejerist.

Hr. Ludvigsen kom da og spurgte mig, om jeg, når jeg var udlært, kunne tænke mig at overtage pladsen som fast afløser. Jeg udbad mig lidt betænkningstid, egentlig var jeg, trods alle spådomme, glad for at være på "Midtjylland". Da jeg så, at man søgte en smørmejerist på andelsmejeriet "Søholm" ved Fredensborg, søgte jeg denne stilling og fik den.

Da jeg meddelte Hr. Ludvigsen min beslutning, lykønskede han mig og fortalte, at han selv, som ung mejerist, havde været ansat på "Søholm" og der haft en dejlig tid. Det var jo en bedre trøst, end den jeg fik, da jeg skulle begynde på "Midtjylland".

Den 1.maj 1948 havde jeg så udstået min fireårige læretid og kunne kalde mig udlært mejerist.

Efter at have arbejdet et par år ved faget gennemgik jeg Ladelund mejeriskoles otte måneders kursus for mejerister, der blev afsluttet med en eksamen i 1951, og kunne først nu kalde mig fuldt uddannet.

Dette var nogle betragtninger om forholdene i forrige århundrede. Man kunne sikkert ikke i dag byde de unge lignende forhold, alligevel tænker jeg tilbage på min læretid som en god periode af mit liv.

Dianalund 2011

Erik Christiansen

Gader, veje og stræder i Stubbekøbing

Af Karin Suhr Rasmussen

Når kommuneplanlæggere i dag skal navngive en ny vej eller et nyt kvarter, ender det tit med fuglenavne, navne på træer eller blomster eller noget andet anonymt.

I ældre byer som Stubbekøbing er der veje, hvor navnet har en klar betydning, som kun gælder for den ene vej, og selv om nogle er logiske som Alslevvej og Nykøbingvej eller Vestergade og Søndergade har vi også en del gader med deres helt egne navne og gader, der i årenes løb har ændret navn, fordi omgivelserne har ændret sig.

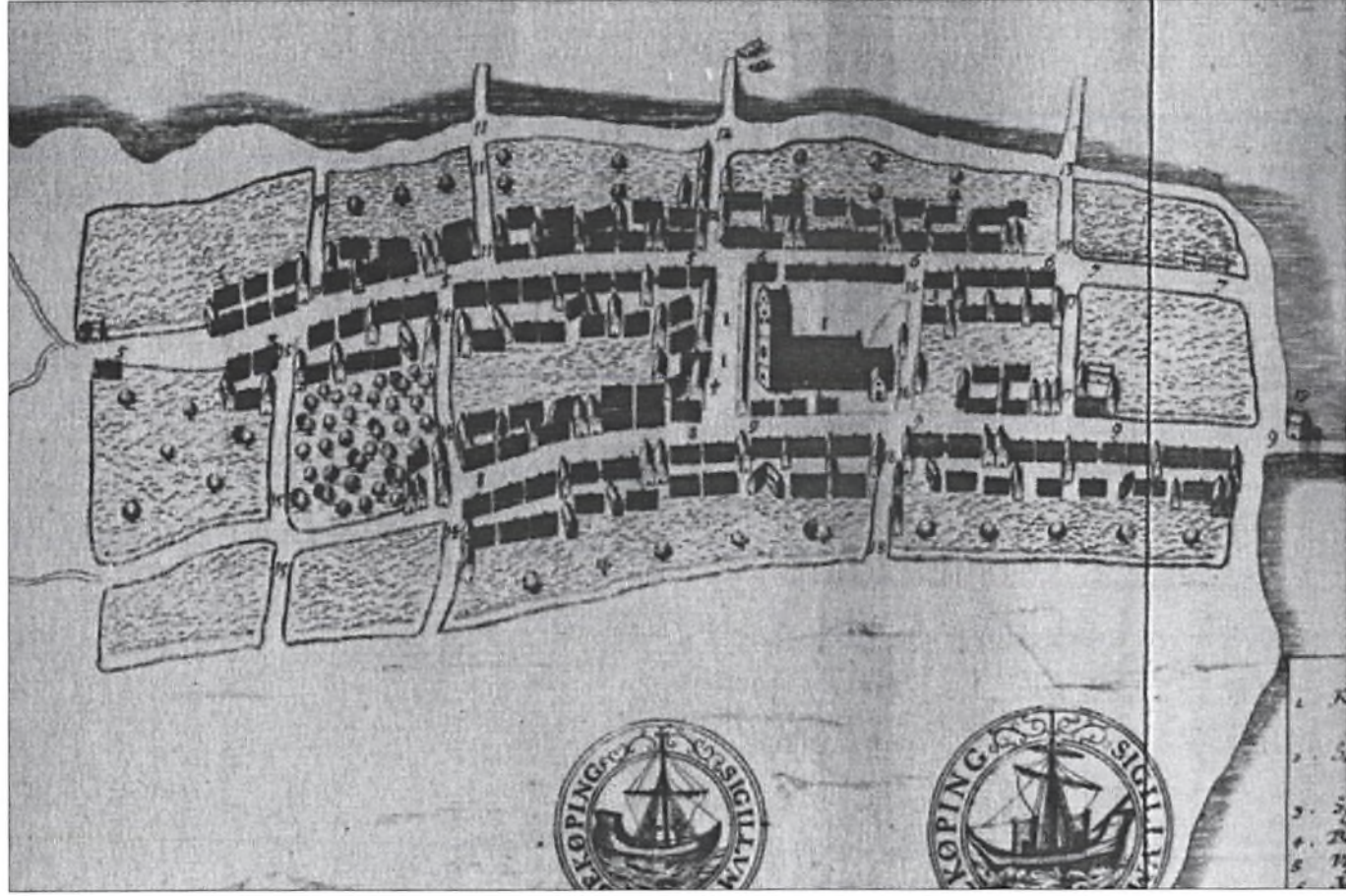
Baggrunden for artiklen er ældre kort og folketællingerne fra 1787 til 1930.

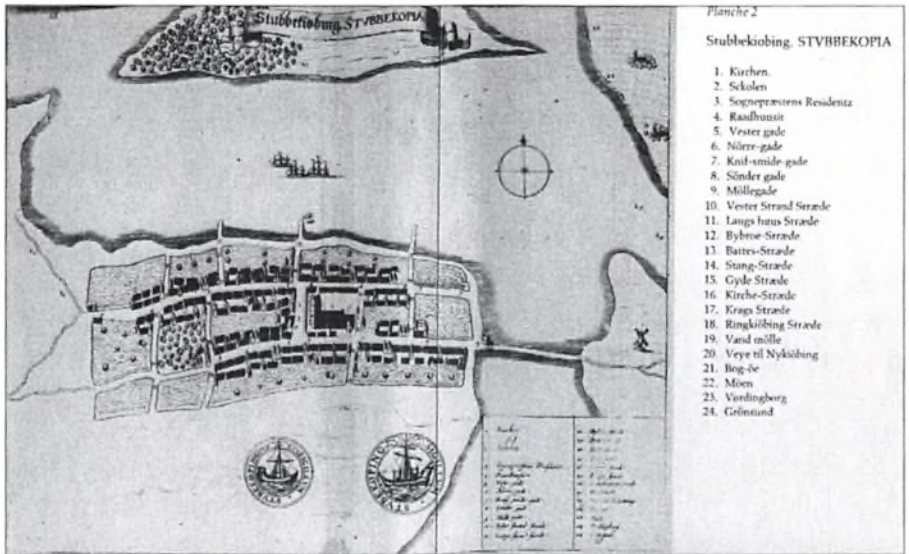
I Stubbekøbing har **Vestergade, Søndergade og Torvet** altid ligget, hvor de ligger og har aldrig heddet andet, men hvis man ser på Reesens kort fra midten af 1600-tallet på næste side har mange gader skiftet navn i årenes løb, nogle flere gange.

Grønnegade hedder på Reesens Atlas Nørre-gade fra Torvet til Farverstræde og Knif-smide-gade fra Farverstræde til Møllestræde. Nørregade kan man forstå, hvad Knif-smide-gade står for, må stå hen i det uvisse, og hvorfor det er endt med Grønnegade, ved vi heller ikke, med mindre det skal passe til Grønsund.

Møllegade hedder også Møllegade hos Reesen, og man kan på kortet se møllen, der ligger for enden af gaden. Det var Stampemøllen, der lå her, indtil man i 1840'erne gravede en kanal og flyttede Fribrødre Ås udløb ca. 250 m mod øst til den nuværende placering. Den gamle stampemølle blev bygget om til beboelse og fungerede som sådan indtil 1936, hvor den blev revet ned.

Apothekstræde hedder selvfølgelig sådan, fordi apoteket siden 1813 har ligget på dette hjørne af Vestergade og strædet, men i Reesens tid hed det Laugs Huus Stræde.

Herover Reesens Atlas med tilhørende tekst, til venstre selve kortet i større udgave.

Havnegade hedder på kortet Bybroe-Stræde, og det hedder den stadig i folketællingen fra 1834, men i løbet af 1800tallet kommer den til at hedde Strandstræde, derefter Strandgade, og det er først i 1921, at navnet Havnegade ses.

I 1839 blev der bygget en skibsbro, som i 1843 blev udvidet til en rigtig havn, samtidig med at havnepladsen blev fyldt op. Indtil da havde der været en bro, hvorfra mindre pramme sejlede ud til skibene, der lå på reden, når der skulle lastes og losses.

Havnen er efterfølgende blevet udvidet flere gange.

Bagergade hedder hos Reesen Stang-Stræde, i folketællingerne 1801 og 1834 er det Jødestræde – uden at det i al fald af beboernes navne fremgår, at der skulle have boet jøder på stedet.

I 1845 er det blevet til Bagerstræde, ligeledes uden at det tydeligt fremgår, at her har boet en bager. I 1834 bor der en møller i gaden, men mon det kan blive til Bagerstræde?

På samme tid bliver gaden i Sven Henningsens bog om Stubbekøbing omtalt som Giødestræde.

I folkemunde har gaden også heddet Benbrækkerstræde. Med en dårlig eller manglende brolægning, er det måske et meget godt navn.

Farverstræde var tidligere to stræder. Mellem Møllegade og Grønnegade hed det Krag's Stræde og fra Grønnegade til stranden hed det Battes-Stræde.

I Møllegade 17 på hjørnet af Møllegade og Farverstræde var der i midten af 1800tallet farveri og selve farvningen foregik i et lille hus, der lå midt på den nuværende gade. Senere blev der lervarefabrikation i bygningerne, men det er farveriet, der stadig huskes i gadens navn.

Farveriet der lå lige øst for Møllegade 17 langs Farverstræde

Asylvej hedder hos Reesen Barakkerne. Navnet minder om, at der i 1719 blev opført barakker – stalde mm. – til de soldater der i hele 1700tallet og igen i en del år i begyndelsen af 1800tallet var indkvarteret i Stubbekøbing. Selve barakkerne stod ikke længe, de blev fjernet i 1739, da den første garnesion forlod byen.

Asylvej er opkaldt efter det børneasyl, der i 1865 blev opført af læge Rostrup og konsul Benzon på en grund skænket af Benzon. Asylet var Stubbekøbings børnehaven indtil 1981.

Elversvej hed Gyde Stræde hos Reesen. På senere kort er Barakkerne en vinkelvej bestående af Elversvej og Asylvej, og den sydlige del af Elversvej er en markvej. Først i 1901 dukker navnene Asylvej og Elversvej op i folketællingerne, så i mere end hundrede år efter at barakkerne blev revet ned, har navnet hængt fast.

Elversvej er opkaldt efter partikulier Elvers. Christian Fr. Elvers arvede en betydelig formue efter sin svigerfar købmand Wiborg, og da han var barnløs, lod han byen få gavn af de mange penge. Han betalte det første sygehus på Nykøbingvej og gasværket. Han skænkede jorden til den nye kirkegård på Nykøbingvej og sammen med konsul Benzons gav han kirken et nyt orgel (men ikke før de havde fået en organist, der spillede bedre end ham, de havde). Han gav tilskud til opførelsen af skolebygningen på Torvet og det nye Rådhus. Endelig oprettede han et legat til opførelse og drift af en ejendom med fire lejligheder "Elvers Minde", hvor hans kones familie skulle have fortrinsret, men ellers var åben for andre. Selv boede han i et lille hus på hjørnet af Vestergade og Elversvej.

Elvers hus på hjørnet af Vestergade og Elversvej.

Klokkerplads hedder i 1700tallet Kirke-Stræde, men allerede i 1801 står der Klokkerplads.

Ringgårdsstræde har i lighed med Klokkerplads tidligt fået sit nuværende navn, selv om der på Reesens kort står Ringkjøbing Stræde. Da havnen i vikingetiden og den tidlige middelalder gik ind bag byen ved Tyreholmen, var Ringgårdsstræde vejen fra havnen op til Torvet.

I folketællingen i 1890 dukker nye gadenavne op, da både Carlsfeldtvej og Vestre Frihedsvej nu er anlagt og bebygget.

Husene på **Carlsfeldtsvej** er for en stor dels vedkommende bygget til arbejdere på Fabrikken i Bagergade. Vejens navn giver sig selv, da den fører til gården Carlsfeldt, som har navn efter Prins Carl af Hessen, der købte den ved krongodssalget i 1767.

Et andet navn, der optræder første gang i folketællingen i 1890 er Gåbensevej. Ikke fordi det er en ny vej, men fordi der nu er bygget et par huse på vejen. Vejen, der den gang førte til Gåbense, er den nuværende **Gammel Landevej**.

På grænsen mellem Vestergade og Gammel Landevej lå acciseboden, hvor bønder og andre, der ville ind til byen og handle, skulle betale afgift af de varer, de ville sælge. Huset, der i en årrække blev kaldt det skæve hus, blev revet ned i 2000.

Lignende acciseboder lå ved indkørslen til Møllegade og til Bagergade

Vestre Frihedsvej var i 1890 en del af nuværende **Alslevvej**, nemlig stykket fra Nykøbingvej til den nuværende Frihedsvej. I 1890 var der kun bygget 3 huse på den nordlige side af vejen. Arkivet har et luftfoto fra 1936, hvor man kan se, at den nordlige side nu er næsten bebygget, mens der på den sydlige side kun ligger to villaer.

Navnet **Frihedsvej** skyldes, at både den nuværende Frihedsvej og den daværende Frihedsvej er anlagt på Friheden, en fællede hvor småkårsfolk kunne holde får, geder og gæs. I 1826 blev den udskiftet, så hver grundejer i byen fik en lod, som måtte anvendes til dyrkning af grønsager, hør, hamp og lignende.

Sønder Frihedsvej, der kommer til lidt senere er den sydlige del af den nyværende frihedsvej.

I mange år, indtil etableringen af den nye vej syd om byen i 1968, var Frihedsvej en vinkelvej, der gik fra Nykøbingvej til Alslevvej.

Udsnit af luftfoto bragt i Familie-Journalen i 1936. Nederst til højre i billedet daværende Frihedsvej og til venstre Alslevvej.

Alslevvej var indtil 1968 også en vinkelvej, der gik fra enden af Vestergade og ud ad den nuværende Hans Egedesvej, hvor den omkring Tue-mosevej fik samme forløb, som den nuværende Alslevvej.

Vejen afløste den gamle Gåbensevej som landevejen mod vest. Navneændringen viser, at det nu ikke mere var færgeri i Gåbense, der var det vigtigste, men derimod jernbane i Nr. Alslev.

Hans Egedes Vej er opkaldt efter grønlandsmissionæren Hans Egede, der levede sine sidste år hos datteren og svigersønnen, der var sognepræst i Stubbekøbing.

Dosseringen optræder i folketællingen første gang 1901, men med et hus, der ligger på den nuværende Jernbanevej.

Det første stykke af det nuværende Dosseringen blev anlagt i midten af 1839, og i forbindelse med etableringen af Anlægget i 1881 blev Dosseringen løbende forlænget.

Jernbanevejs navn og vejens forløb skyldes Stubbekøbing-Nykøbing-Nysted-Banen, der blev anlagt mellem vejen og havnen i 1911. Hele området nord for Jernbanevej er opfyld.

Møllestræde var indtil 1872 ubeboet, men det sidste hus på Møllegade havde nogle sidelænger her langs med Vandmøllestræde med lo, lade og stald. Tømrer Rasmussen, der indrettede huset til beboelse, opførte omkring 1875 den lange længe med flere lejemaal.

Navnet Møllestræde optræder første gang i folketællingen i 1901, og navnet relaterer selvfølgelig til vandmøllen, der stadig lå der, men nu som beboelse.

Nykøbingvej har naturligvis eksisteret ”altid”, men de første huse kommer først i slutningen af 1800-tallet. Et af de første er det gamle sygehus – senere afholdsloge – der blev opført i 1862.

Af de 21 familier, der i 1890 står i folketællingen på Nykøbingvej er der 1 skomagermester, 1 landpostbud, 1 vågekone på fattiggården i Ringgårdsstræde og 1 graver, mens de øvrige enten arbejder som smede, arbejdsmænd eller andet hos jernstøber Rasmussen på fabrikken i Bagergade, eller er tilknyttet P.W.Wulffs landbrug.

I løbet af de første ti år af 1900-tallet kommer så de første nye veje med botaniske navne. **Rosenvænget**, **Kastanievej**, **Rønvej** og **Lindevej** er det nye villakvarter. Mange af husene på Lindevej er bygget til smede og arbejdere på Fabrikken i Bagergade.

I 1916 er **Møllegårds Alle** kommet til. Møllegård fordi Stubbekøbing Mølle lå på bakken vest for Stubbekøbing.

Stubbekøbing Mølle eller Fibiger Mølle blev bygget i 1849 af A.C.Rasmussen. Møllen blev omkring 1900 flyttet til Idestrup. Den ses her fra det nyanlagte Lystanlæg ca. 1890.

I 1921 kommer **Pomonavej, Tiliavej** og **Vesterstræde** til i folketællingen.

Pomonavej og Tiliavej er nye veje, men Vesterstræde har ligget der hele siden, hos Reesen godt nok som Vester Strand Stræde, og når det ikke tidligere har været med i folketællingerne skyldes det, at de ældre huse, der ligger i strædet har hørt til husene i Vestergade, og først da købmand Erch bygger den hvide villa ved vandet, blev der en selvstændig adresse.

Wieverknolden blev udstykket og bebygget omkring 1960. Det lidt specielle navn har det ikke været muligt at finde en god forklaring på. Området blev i en årrække ejet af Wiborg og senere Elvers, og blev derefter kaldt Wiborgs vænge. At Wiborg kan blive til Wiever er måske ikke helt usandsynligt.

Torvet og dets huse.

Torvets placering skyldes selvfølgelig kirken, som lige så selvfølgelig er lagt på byens højeste punkt. Kirken er fra sidst i 1100-tallet, altså fra Valdemar den Store og Absalons tid. Den er siden blevet udbygget og ændret adskillige gange.

Omkring kirken lå kirkegården, hvor de ubemidlede blev begravet. Var man bare en lille smule ved magt, sørgede man for at blive begravet i kirkegulvet, jo nærmere altret jo bedre. Denne skik varede helt til 1805, hvor det blev forbudt, bl.a. på grund af den forfærdelige stank, der var i mange kirker. I 1863 blev den nye kirkegård ved Nykøbingvej anlagt og begravelserne på kirkegården ved kirken ophørte.

På Torvets østlige side foran kirkegården lå en række boder - små udlejningshuse - og byens sprøjtehus, hvor man opbevarede brandredskaberne.

Disse huse lå der stadig i slutningen af 1700-tallet. Rådhuset lå indtil 1785, da det faldt sammen af ælde, på Torvets vestre side, hvorefter man købte en mindre gård på hjørnet af Havnegade og Torvet ved siden af byens eneste to-etages ejendom.

Der blev også indrettet to rum til arrest i det nye rådhus. Bysvendens hus havde i mange år været brugt til arrest, men var ikke indrettet til det, og der var heller ingen til at passe på fangerne, så det hørte nærmest til dagens orden, at de undveg. Da selv et arresteret kvindfolk i 1742 gik sin vej uden at spørge om lov, søgte byfogeden om hjælp til at få opført et arresthus, dog uden at det blev til noget, før det nye rådhus var færdigt i 1787.

Foruden det nedrevne rådhus lå der på på Torvets vestre side nogle enkelte småhuse, da Wulff Moses Wulff efter at have fået borgerbrev i 1801 erhvervede sin første ejendom på Torvet i 1808 og i løbet af de næste 10-12 år havde overtaget hele den vestlige side fra Vestergade til Søndergade.

På hjørnet af Søndergade og Torvet overtog han et hus med et 12 fags udbygning langs Søndergade. Huset blev revet ned, men ladebygningen blev udvidet til 16 fag og lå med gavlen mod Torvet. Bygningen blev brugt til kornmagasin og lå her indtil branden i 1921. Herefter lå en del magasiner og den private bolig med have på hjørnet ved Vestergade.

P. W. Wulffs bygninger på Torvets vestlige side før branden i 1921. Yderst til venstre gavlen af kornmagasinet, derefter stalden med port, forretningen og forrest boligen.

I 1921 brændte kornmagasin, stald og forretning, kun beboelsen stod tilbage. Hvor forretningen havde ligget blev opført en ny toetages bygning, hvor der i tidens løb har været kiosk, redaktionslokaler for både Stubbekøbing Avis og Folketidende, barber m.m., og hvor nu trivselsbutikken holder til.

Den nordlige grund med kornmagasin og stald blev solgt til vognmand Bernhard Petersen, som i 1926 opførte den nuværende hjørneejendom, hvor der blev indrettet automobilhandel med værksted i bygningen mod Søndergade. Siden har almueboden med salg af tøj og møbler haft ejendommen, hvor der nu er genbrugsbutik.

I begyndelsen af 1800-tallet lå rådhuset som sagt på hjørnet af Torvet og Havnegade. I 1838 begyndte man at tale om at få et tidssvarende rådhus, som man ville opføre på en grund ved Torvets sydside. og en kreds af borgere og embedsmænd skænkede grunden til brug for et rådhusbyggeri, men inden man kom i gang med byggeriet, kom der en ny lov om skolebyggeri. Kommunerne blev pålagt at sørge for ordentlige for-

hold for elever og lærere, og i Stubbekøbing havde man stadig en lille forfalden skole i Møllegade. Den havde en gang været latinskole, men da der aldrig var nogen elever, der kom videre i uddannelsesforløbet fra skolen, blev den nedgraderet til Dansk Skole. Lægen, fabrikanten, større købmænd, ja alle, der havde mulighed for det, havde privatlærere til at stå for børnenes undervisning, indtil de kunne komme på latinskolen i Nykøbing eller et andet sted, så skolen havde ikke megen bevågenhed. Dette skulle nu ændres, og man måtte i gang med byggeriet. Det blev besluttet, at der også var plads til en skole på rådhusgrunden, og i 1850 blev Stubbekøbing Borgerskole indviet og taget i brug. Der var 4 klasseværelser og lærerbolig på 1. sal.

Indretningen blev senere ændret lidt, da man i 1850 ikke havde taget højde for, at børn kunne komme til skole iført overtøj, som skulle anbringes et sted.

Da den nye skole på Rosenvængets Alle stod færdig i 1906, overtog postvæsenet bygningen, som har fungeret som postkontor indtil for få år siden.

Inden man blev klar til rådhusbyggeriet, kom der en ny forordning om fattiges boligforhold, og man måtte i gang med at bygge et ordentligt fattighus. Det stod færdig i 1858 på den sydligste del af rådhusgrunden med adresse i Ringgårdsstræde. Nu var den resterende grund ikke stor nok til et rådhus, og præsteembedet købte grunden for 900 rdl. og opførte her præstegården.

Planerne for rådhusbyggeriet blev derefter flyttet til Torvets nordlige side, hvor købmand Benzons ejede den store 2-etages ejendom, som han havde lejet ud til præstebolig. Kommunen købte grunden for 1800 rdl. efter nedrivning af den eksisterende bygning.

Rådhuset, som også var domhus, blev herefter opført med arrest og brandstation og stod færdigt i 1860.

Bygningen er forsynet med 5 fyndord, som i tidens løb har givet anledning til diskussion. Bl.a. var »Lad dem syre som forstaae det« ikke god latin ti år efter Grundlovens vedtagelse.

Financeringen blev klaret med en opsparing af det, man siden 1839 havde fået ind ved at leje Tyreholmen ud til græsning, ialt omkring

4.000 rdl., partikulier Fr. Elvers gav 1.000 rdl., og da byen kun skulle betale 3/4 af omkostningerne, da det også var domhus, og Amtet derfor betalte resten, var finanseringen på plads. Først i 1949 overtog byen amtets andel, så byen blev fuld ejer af sit rådhus

Hjørneejendommen Torvet/Grønnegade blev opført i 1903 af Sparekassen for Stubbekøbing og Omegn. Før den tid lå der et forhus med bindingsværk på Torvet og et sidehus langs Grønnegade.

Ejendommen på hjørnet af Torvet og Grønnegade omkring 1890.

Den sidste ejendom på Torvet er den gamle biografbygning på hjørnet ved Møllegade.

Klokke Clausen lod i 1812 det eksisterende bindingsværkshus på hjørnet rive ned og opførte det hus, der stadig står der, dog med adskillige ombygninger og tilbygninger.

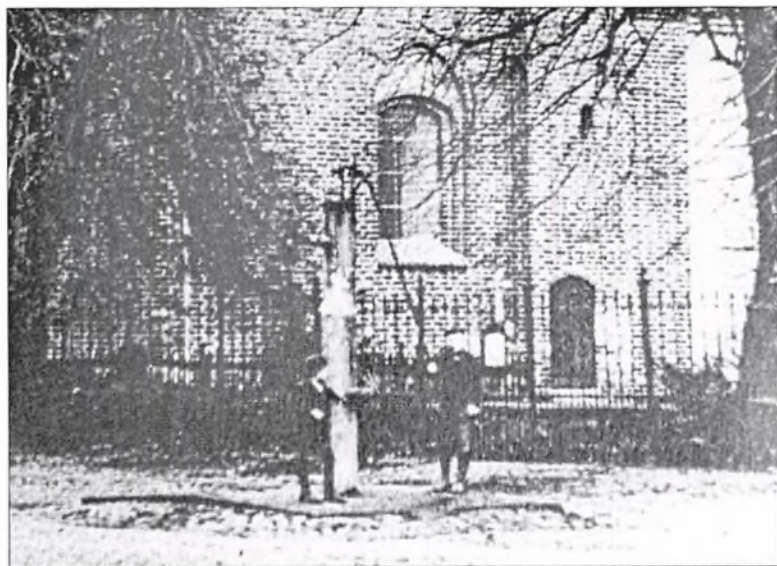
I 1919 købte fotograf P.P.Adrian ejendommen og indrettede biograf i et sidehus opført af kreaturhandler Jørgensen. Adrian drev biograf indtil 1933, hvor Poul Dehn i en kort årrække overtog, hvorefter V. Willumsen overtog biografen i 1937 og drev den til 1967.

Biografen havde 170 pladser med en gang til højre i lokalet, når man kom ind. Forrest børnepladserne, tre unummerede træbænke, derefter 3.

parket med polstrede stole, fra 9. række hed det 2. parket med lidt bedre sæder og bagest på 19 og 20 række var logen med de bedste stole og med afskærmning mod gangen.

Til de mest populære film, hvor alle 170 pladser var udsolgt, blev der båret »sidebænke« ind, nærmest havebænke, som blev opstillet på gangen, så man sad med siden mod lærredet; men hvad gjorde man ikke for at komme til at se en god dansk film.

På Torvet lidt syd for indgangen til kirken er der en markering i brostene, hvor bybrønden har stået. Den sidste pumpe, der stod over brønden var en træpumpe med en højtsiddende og en lavtsiddende tud, så man både kunne pumpe vand i en spand og i en tønde på en vogn.

Bybrønden med den store træpumpe.

Midt på gaden står der, som i flere andre byer, en buste af Frederik VII. Den blev afsløret på grundlovsdagen den 5. juni 1970 ved en stor fest med kanonsalut, taler, unge piger og børn, der bekransede monumentet og afsluttet med fællesspisninger flere steder i byen.

Busten stod dog ikke midt på gaden, men op mod kirkegården mellem sparekassebygningen og kirkelågen.

I begyndelsen af 1930 syntes man, at Torvet trængte til fornyelse, så brostenene blev taget op og lagt på Havnepladsen, og Torvet blev asfalteret, og samtidig blev Fr.VII's buste flyttet ud i det lille anlæg, hvor den stod, indtil man i 1991 igen skulle til at renovere Torvet. I den anledning blev asfalten fjernet, der kom ny stenbelægning, og Fr.VII kom tilbage til Torvet, dog ikke på den gamle plads, men som vi kender det, midt på gaden.

I forbindelse med renoveringen blev der også opsat en nulsten (kilometersten) i den sydlige ende af Torvet.

Kilder:

Huse i Stubbekøbing

Sven Henningsen: Stubbekøbing 1354-1954

Ole Taudal Poulsen: Lolland, Falster og Bornholms biografer

Peter H. Reesen: Atlas Danicus

Familien BENZON fra Stubbekøbing.

Af Ib Hjort-Hansen

Når man går ned i Stubbekøbings historie vil man mange gange støde på navnet Benzon. Nu har Ib Hjort-Hansen skrevet en artikel og lavet oversigter over familien og dens ejendomme, så man nemt og hurtigt kan danne sig et overblik.

Navnet **Benzon** eller **Bentzen** er navne på flere danske slægter såvel adelige som borgerlige. En af de borgerlige slægter har præget købstadens historie igennem flere generationer.

Den første vi møder er **Christian Nielsen Benzon** (1699-1765). Han blev født i Slingerup, hvor faderen var sognepræst. I 1723 blev han gift med Maren Nielsdatter Cheldorph (1686-1735), der var enke efter sognepræst Lauritz Kaalund. I sit første ægteskab fik hun 2 børn, og sammen med Chr. N. Benzon fik hun 5 børn, hvoraf kun en datter, Gundel Benzon (1724-1756) nåede voksenalderen, og hun blev i 1747 gift med Folkmar Poulsen Dancell, der var skipper i Nykøbing F..

Tre år efter hustruens død giftede CNB sig med Gjørvel Catrine Lorenz datter Bildsøe (o. 1717-1740), der skænkede ham en søn, Lorenz Jacob Benzon (1740-1799), der senere blev præst i Vestenskov på Lolland.

Efter Gjørvel Bildsøes død i 1740 indgik han i 1746 ægteskab med Dorothea Margrethe Busch (1724-1804). Hun fik ikke mindre end 11 børn, hvoraf 9 nåede voksenalderen.

C. N. Benzon kom som ganske ung til Stubbekøbing og etablerede sig allerede i 1730 som købmand og fik i de kommende år betydelig indflydelse på byens næringsliv. Sammen med de øvrige købmandsgårde deltog han i korneksporten, ligesom han var meget aktiv i forbindelse med udvikling af tobaksavlén.

Allerede i 1730 blev han valgt som oldermand for Ligbærerlauget, og to år senere blev han byfoged Ringholms efterfølger. Dette embede bestred han fra 1732 til sin død i 1765, idet han dog var suspenderet i flere perioder. Og hvorfor var han nu det? Jo, han blev snart karakteriseret som både ”trættekær og krakilsk”, og han var ophavsmanden til adskillige sager, der resulterede i såvel en del mulkter som flere højesteretskendelser, der gik ham imod.

Også hans broder **Jens Benzon** (1703-1769) virkede som købmand i Stubbekøbing, ligesom hans ældste søn med Dorothea Busch **Niels Benzon** (1747-1803), der i sit første ægteskab med Abigael Biering (1763-1784) fik to børn, og i sit andet ægteskab med Eva Kirstine Mandix (1766-1827) fik 11 børn, hvoraf kun 6 oplevede voksenalderen.

Niels Benzon gik i faderens fodspor som købmand og virkede desuden i årene fra 1779 til 1802 som købstadens første postmester. Tidligere blev den ugentlige post afhentet i Nørre Alslev, men da denne ordning ikke fungerede tilfredsstillende, fik faderen tilladelse til at oprette et postkontor i Stubbekøbing.

Efter den store brand i 1776, der lagde en stor del af Vestergades nordside øde, erhvervede Niels Benzon i tiden derefter de brandhærgede ejendomme og opførte en firlænget gård – nu Vestergade 10 – og senere erhvervede han Vestergade 14 (i dag 12-14), hvor han etablerede et brændevinsbrænderi. Endelig købte han omkring 1800 ejendommen Vestergade 8.

Efter hans død i 1803 var hans enke ejer af ejendommene Vestergade 8-14 indtil 1815, hvor de blev overtaget af sønnen, agent og købmand **Lorentz Jacob Benzon** (1790-1864). I ægteskabet med Kirstine Hansen (1793-1862) kom 9 børn til verden, hvoraf 7 nåede voksenalderen.

I 1824 overtog han ejendommen Vestergade 16, hvor det grundmurede og teglhængte forhus var den eneste bygning på nordsiden

af Vestergade fra Havnegade til Apotekerstræde, der ikke nedbrændte. Senere - i 1841 - opførte han et grundmuret gavlhus, der blev anvendt som kornmagasin til den nu meget store købmandsgård.

Kornmagasin opført i 1841. Magasinet blev revet ned i forbindelse med etableringen af den nye vej, Trojels Gård. Tilhøjre skimtes den fredede bygning Vestergade 16, til venstre bankbygningen.

Lorentz Jacob Benzon videreførte som 3. generation det Benzon'ske handelshus og 4. generation stod snart klar til at overtage og videreudvikle den store virksomhed.

Det blev den næstældste søn, **Christian Boye Benzon** (1821-1895), der videreførte forretningen.

Han fik i sit første ægteskab med Hansine Margrethe Smidth (1820-1856) 6 børn, hvoraf 5 nåede voksenalderen.

Efter hustruens død giftede han sig året efter med hendes søster Caroline Smidth (1818-1898), og dette ægteskab var barnløst.

Købmand og svensk-norsk vicekonsul Chr. Boye Benzon købte i 1866 ejendommen Vestergade 18 og afsluttede således Benzon-familiens køb af ejendomme i Vestergade fra nr. 8 til nr. 18. Foruden disse ejendomme på nordsiden af Vestergade var familien i perioder ejer af adskillige ejendomme i købstaden.

Den Benzonske købmandsgård i slutningen af 1800-tallet, inden hovedbygningen blev ombygget til hotel og lagerbygningen forrest blev indrettet til forretninger.

Det Benzon'ske handelshus overgik efter 144 år – og fire generationers ejerskab – i 1874 til købmand Thomas Trojel, der senere optog Einar Hjorth som kompagnon.

Vi har i det foregående fulgt fire fremtrædende købmænd, der hver på sin måde har præget købstadens historie.

De medlemmer af familien, der er født i Stubbekøbing, har haft deres gerning ikke alene i fødebyen, men mange andre steder i landet. Vi finder købmænd i København, i Aarhus og Nykøbing F., postmestre i Stubbekøbing og Næstved, præster på Lolland og i Slagelse, en apoteker i København og en skibsbygger i Nykøbing F.

De to sidstnævnte, der begge er sønner af Lorentz J. Benzon, – brødrene Alfred Nicolai Benzon og Eggert Christopher Benzon – og deres efterkommere fortjener nærmere omtale:

Alfred Nicolai Benzon (1823-1884) blev i 1849 gift med Anna Dorothea Vilhelmine Østergaard (1823-1893). De fik to sønner – Boje Peter Lorenz og Carl Otto Valdemar (se nedenfor).

Alfred N. Benzon blev cand.pharm. i 1845 og efter studier i udlandet overtog han i 1849 Svaneapoteket i København. Dette blev udgangspunktet for en betydelig forretning omfattende såvel en grossistvirksomhed som en fabrik i København.

*Alfred Nicolai Benzon,
grundlægger af medicinalfirmaet
Alfred Benzon*

Hans virkestrang rakte videre til en engageret indsats indenfor industrien i øvrigt, ligesom hans viden om naturen – botanik m.m. – anerkendtes både i Danmark og i udlandet.

Den ældste søn: **Boje P. L. Alfred Benzon** (1855-1932), var gift med Johanne Bissen (1862-1930) og de fik to døtre og sønnen Bøje Benzon (1891-1976) - se nedenfor.

Boje P.L. Alfred Benzon fulgte ligesom broderen i faderens fodspor. Han blev farmaceut og overtog sammen med broderen faderens forretning.

Udover adskillige bestyrelseshverv var han politisk aktiv, ligesom han var interesseret i al slags sport – især sejlsport. Hertil kommer hans kunstneriske interesser, hvor han i en periode dyrkede malerkunsten og også udstillede sine værker.

Broderen, **Carl Otto Valdemar Benzon** (1856-1927) var gift 1. gang med Emma Eliza Hansen og de fik datteren Else Benzon (1889-1973)

og sønnen Niels Benzon (1893-1975) - se nedenfor. Efter en skilsmisse blev Otto Benzon i 1901 gift med Ellen Lucinde Bramsen. Udover hans interesser i familiefirmaet - han var både cand.pharm. og cand. polit. – blev han kendt som forfatter og dramatiker.

I næste generation – de to fætre Bøje Benzon og Niels Benzon – skiltes vejene, idet dr. scient. **Bøje Benzon** fortsatte som direktør og senere bestyrelsesformand for Alfred Benzon A/S. I 1959 blev selskabet overtaget af Medicinalco A/S og videreført under navnet Mecobenzon.

Alfred Benzon navnet findes i dag i navnet på den fond – The Alfred Benzon Foundation, som blev grundlagt af Bøje Benzon i 1952.

Niels Benzon overtog apoteket i 1932 og var ejer heraf til 1967, hvor det gled ud af slægtens eje. I 1994 blev apoteket nedlagt.

Alfred N. Benzon's broder - **Eggert Christopher Benzon** (1825-1912) var gift med Maren Jensmine Hansdatter Holst (1830-1912). De fik 13 børn, hvoraf kun omkring halvdelen nåede voksenalderen.

*Eggert Christoffer Benzon omkr. 1900.
Mester Benzons buste står på parke-
ringspladsen på havnen i Nykøbing F.*

Eggert C. Benzon var i lære på Holmens Konstruktionsskole og blev efter at have sejlet et par år undermester på et skibsværft i Finland. Som 25-årig etablerede han sig med hjælp fra faderen som skibsbygger i Nykøbing F.. Året efter blev hans første skib – skonnerten "Thor" – søsat, og i de kommende år byggede han en række vellykkede fartøjer. Allere-

de i 50-årsalderen blev ”Mester” Benzon betegnet som landets førende skibskonstruktør.

I øvrigt havde familien Benzon igennem flere generationer interesse for lystsejlads. Således var ”Mesterens” broder – Chr. Boye Benzon – i 1866 medstifter af Dansk Forening for Lystsejlads, senere Kongelig Dansk Yachtklub. Som nævnt ovenfor var også Boje P. L. Alfred Benzon engageret i sejlsporten, ligesom hans søn Bøje Benzon – samt Carl Otto Valdemar B.’s søn Niels B. og dennes søn Eggert B.

Ib Hjort-Hansen
Juni 2012

Note 1. – Slægtstavle.

<u>Christian Nielsen Benzon</u> - Købmand og byfoged	1699-1765
<u>1.g.g.m. Maren Nielsdatter Cheldorph</u>	1686-1735
1. Gundel Benzon	1724-1756
2. Jacob Benzon	1726-1726
3. Jacob Benzon	1727-1737
4. Anna Maria Benzon	1730-1744
5. Elisabeth Cathrine Benzon	1733-1744
<u>2.g. g.m. Gjørvel Catrine Lorentzdatter Bildsø</u>	o. 1717-1740
1. Lorentz Jacob Benzon – Præst i Vestenskov	1740-1799
<u>3.g. g.m. Dorothea Margrethe Busch</u>	1724-1804
1. Niels Benzon – Postmester i Stubbekøbing	1747-1803
2. Christian Benzon – Købmand i Stubbekøbing	1748-1781
3. Dorthea Marie Gjørvel Benzon	1750-1826
4. Claus Benzon	1752-1752
5. Claus Peter Benzon	1753-1773
6. Catharina Marie Benzon – g.m. distriktslæge Nicolai G. Koch	1754-1830
7. Gundel Elisabeth Benzon – g.m.rådmand Poul Chr. Danchell	1756-1799
8. Peter Chr. Bentzen (Benzon) – Urtekræmmer	1757-1827
9. Eggert Christopher Benzon – Isenkræmmer i København	1759-1791
10. William Benzon	1762-1767
11. Jacob Benzon – Postmester i Næstved	1765-1830
<u>Niels Benzon</u> - Postmester i Stubbekøbing	1747-1803
<u>1.g. g.m. Abigael Biering</u>	1763-1784
1. Anna Maria Benzon	1782-1844
2. Christian Benzon	1783-1843
<u>2.g. g.m. Eva Kirstine Mandix</u>	1766-1827
1. Abigail Benzon – g.m. postmester, major Chr. A. Bjerling	1786-1861
2. Dorthea Benedicte Benzon – g.m. sognepræst Kristian H. Biering	1787-1863
3. Ole Mandix Benzon – Handelsbetjent	1788-1811
4. Christian Henrik Benzon	1790-1790
5. Lorentz Jacob Benzon – Agent og købmand i Stubbekøbing	1790-1864
6. Eccard Christopher Benzon	1791-1794
7. Peter Nicolai Benzon – g.m. Birthe Hansen	1793-1851
8. Anna Margreta Christiana Benzon	1794-1795
9. Eva Nicoline Benzon	1796-1801
10. Eva Marie Benzon	1796- ?
11. Kristian Henrik Biering Benzon – Sognepræst i Slagelse	1799-1853

<u>Lorentz Jacob Benzon</u> – Agent og købmand i Stubbekøbing	1790-1864
<u>g.m. Kirstine Hansen</u>	1793-1862
1. Niels Benzon	1816-1816
2. Rasmus Benzon	1816-1816
3. Nicoline Benzon – g.m. orlogskaptajn Peder H. Classen Smidth	1818-1887
4. Edvard Benzon – Købmand i Nykøbing F.	1820-1845
5. Christian Boye Benzon – Vicekonsul, købmand i Stubbekøbing	1821-1895
6. Alfred Nicolai Benzon – Apoteker i København	1823-1884
7. Eggert Christopher Benzon – Skibsbygmester i Nykøbing F.	1825-1912
8. Valdemar Benzon – Grosserer	1828-1912
9. Rasmine Olavia Benzon – g.m. læge Hans Frederik Rostrup	1831-1906
<u>Christian Boye Benzon</u> – Vicekonsul, købmand i Stubbekøbing	1821-1895
<u>1.g. g.m. Hansine Margrethe Smidth</u>	1820-1856
1. Lorentz Friedlieb Valdemar – Cand.polit.	1848-1929
2. Marie Margrethe Kirstine Benzon – g.m. købmand Erik Pontoppidan	1849-1931
3. Bøje Frederik Benzon – Købmand i Aarhus	1851- ?
4. Philip Henrik Benzon	1852-1852
5. Charles Edvard Benzon – Landmand	1854-1917
6. Hans Michael Benzon – Købmand i København	1856- ?
<u>2.g. g.m. Caroline Smidth</u>	1818-1898
<u>Alfred Nicolai Benzon</u> – Apoteker i København	1823-1884
<u>g.m. Anna Dorothea Vilhelmine Østergaard</u> – Etatsrådinde	1823-1893
1. Boje Peter Lorenz Alfred Benzon – Apoteker, fabrikejer m.m.	1855-1932
2. Carl Otto Valdemar Benzon – Apoteker, forfatter m.m.	1856-1927
<u>Eggert Christopher Benzon</u> – Skibsbygmester i Nykøbing F.	1825-1912
<u>g.m. Maren Jensmine Hansdatter Holst</u>	1830-1912
1. Lorenz Jacob Benzon - Skibsfører	1851-1901
2. Hans Frederik Benzon - Bestyrer	1853-1942
3. Edvard Benzon - Købmand	1854- ?
4. Eggert Christoffer Benzon - Manufakturhandler	1856-1934
5. Emma Jacobine Kirstine Benzon	1858-1950
6. Caroline Benzon	1860- ?
7. Hansine Mathilde Benzon	1861-1947
8. Maren Jensmine Benzon	1862-1863
9. Oscar Benzon	1864-1870
10. Victor Benzon	1865-1865
11. Marie Benzon	1866- ?
12. Anna Benzon	1868-1954
13. Aage Benzon	1874-1874

<u>Boje Peter Lorenz Alfred Benzon</u> – Apoteker, fabrikejer m.m.	1855-1932
<u>g.m. Johanne Bissen</u>	1862-1930
1. Bøje Benzon – Dr. scient, fabrikant	1891-1976
2. Else Benzon	1892-1981
3. Johanne Benzon	1894-1971
<u>Carl Otto Valdemar Benzon</u> – Apoteker, forfatter m.m.	1856-1927
<u>1.g.m. Emma Eliza Hansen</u>	1869-1949
1. Tove Benzon	1889-1973
2. Niels Benzon – Apoteker, fabrikant	1893-1975
<u>2.g.m. Ellen Lucinde Bramsen</u>	1883-1965
<u>Bøje Benzon</u> – Dr. scient, fabrikant	1891-1976
1.g.g.m. Gräfin Blanka Th. L. von Safarik-Pstrosz – senere skilt	1894-1949
2.g.g.m. Else Tidemann Nielsen	1895- ?
<u>Niels Benzon</u> – Apoteker, fabrikant	1893-1975
<u>1.g.g.m. Tove Eberth</u>	1895-1971
1. Birte Benzon	1913-2002
<u>2.g.g.m. Gerda Margrethe Leistikow</u>	1896-1988
1. Eggert Benzon	1929
<u>3.g.g.m. Ebba Lise Bauditz</u>	1904-1993

Note 2. Slægtens ejendomme.

Asylvej nr. 5 Benzon, Chr. Boye 1865-1876

”Asylet” – børneasyl stiftet af Chr. Boye Benzon og dennes svoger, læge Hans Frederik Rostrup.

Grønnegade nr. 1 Chr. Nielsen Benzon 1700-tallet
 - - Lorentz J. Benzon 1833-
 - - Chr. Boye Benzon (se nedenfor) -1859

Chr. Boye Benzon nedrev den gamle bindingsværksgård og overdrog grunden til bystyret, der i 1859-1860 opførte det nye rådhus.

Jernbanevej nr. 2 Chr. Boye Benzon 1857-1899

Vestergade nr. 2/Havnegade Benzon, Chr. Boye og Boas, C. 1864-1871

Vestergade nr. 10 købt af Niels Benzon før 1781
 - - 12-14 - Niels Benzon før 1791
 - - 8 - Niels Benzon før 1801
 - - 16 - Lorentz J. Benzon 1824
 - - 18 - Chr. Boye Benzon 1866

Vestergade nr. 8 I slægtens eje indtil 1837
 - - 10 - - - 1899
 - - 12-14 - - - 1899
 - - 16 - - - 1899
 - - 18 - - - 1899

Vestergade nr. 15 Niels Benzon o. 1800-1806
 - - Enkemadame Benzon 1806- ?
 - - Lorentz J. Benzon ? -1850
 - - Chr. Boye Benzon 1850-1882

Vestergade 25-33 Chr. Boye Benzon (se nedenfor) 1865-1876

Ejendommen, der omkring 1850 blev omdannet til hotel af J.M.Frey, blev i 1865 købt af Chr. Boye Benzon, hvis hustru var født Frey, og senere solgt til gæstgiver Søren Hee, hvis hustru også var født Frey.

Navnet »Frey's Hotel« flyttede med, da der i starten af 1900-tallet blev indrettet hotel i Vestergade 10.

Kildemateriale

Bering Liisberg: Stubbekøbing gennem Tiderne.

Danmarks Kirker – Nationalmuseet – VIII Bind I – side 256-290.

Wikipedia

Kunstindex Danmark & Weilbachs Kunstnerleksikon.

Dansk Biografisk Leksikon.

Salmonsens Konversations Leksikon.

Huse i Stubbekøbing -Registrant

Miljøministeriet-Fredningsstyrelsen-Stubbekøbing Kommune 1986

Huse i Stubbekøbing-Registrant

Oversigter udarbejdet af Ib Hjort-Hansen 1999.

www.smidths.dk

www.kulturarv.dk/kid/visvaerk

www.phpgcdview.ftb-forum.dk

www.benzon-foundation.dk

www.tng.ftb-forum.dk

www.lystscjlads.dk

www.gruthansen.org.

www.concliand.dk

www.wittmaack.dk

www.tng.ftb-forum.dk

www.lokalhistorier.dk

www.wcbtrccs.ftb-forum.dk

[Portrætfotos: Det Kongelige Bibliotek](#)

Fra Finland til Vejringe

Af Reijo Pajuoja

Af de mange finske børn, der kom til Danmark under krigen mellem Finland og Rusland, tog langt de fleste hjem igen, men selv om de rejste hjem til Finland, holdt mange forbindelsen med deres danske familie vedlige.

En af dem, der har besøgt Danmark mange gange er Reijo Pajuoja, der senest har besøgt sin familie i år. Her lovede han at skrive om sit ophold i Vejringe i 1942-1943 til Årsskriftet.

Sidst i juni 1941 begyndte den så kaldte fortsættelseskrig mellem Finland og Sovjetunionen. Det betød bl.a. at mændene var ved fronten og kvinder og børn måtte sørge for høstarbejdet. Det blev på grund af vejrliget en dårlig høst og i vinteren 1942 manglede vi mad i Finland. Mange sultede. Både Sverige og Danmark sendte madvarer, tøj og anden materiel hjælp og tilbød at tage imod finske børn over sommeren. Resultatet var, at over 60 000 børn blev sendt til Sverige og 3765 til Danmark i løbet af et år. En stor del af børnene stammede fra det finske Karelen og andre grænseområder, men blandt dem fandtes også børn, som havde mistet deres forældre i krigen eller hvis hjem var blevet bombarderet. Børnerige familier blev også spurgt, om de havde brug for denne slags hjælp.

Jeg boede i en stationsby 130 km nord for Helsingfors. Forkvinden for den lokale afdeling af Mannerheim-forbundet spurgte min mor og far, hvad de syntes om tanken. De fortalte om det for mig og min ældre søster Leila, og jeg sagde i hvert fald straks "ja" til tilbuddet om sommerferie i et fremmed land. Leila var ikke lige begejstret, men samtykkede til sidst. 10 drenge og 11 piger tog af sted fra Toijala.

Vi rejste med toget til Åbo og sejlede derfra til Stockholm. Med øjnene på stilke så vi på butiksvinduerne med frugt, som vi aldrig havde set før, og alle slags lækkerier. Derfra kørte vi med toget videre til Malmø. På færgen til København gik det senest op for os, at vi var på vej til noget ukendt. Finske lotter sørgede for os undervejs og de forsøgte at opmuntre os på alle måder. Vi sang og legede og kom omsider til København,

hvor vi blev logeret på et vandrerhjem.

I København havde vi den store oplevelse, at vi fik set kong Christian X ride gennem byen. Vi havde fået små flag, som vi skulle vinke med, da han red forbi. På vandrerhjemmet blev vi undersøgt af en læge, nogle få skulle indlægges, men de fleste fortsatte til deres bestemmelsesteder. 17 skulle til Nr Alslev, 7 til Horbelev og 61 til Nykøbing.

Vi var 20 (12 drenge og 8 piger), som den 12. juni 1942 ankom med toget til Stubbekøbing. Fra stationen gik vi til Freys hotel, hvor vi blev modtaget af redaktør Reslow Olsen, som var indkvarteringschef i Stubbekøbing distrikt og medlem af Finlandshjælpen. Vi fik noget at spise og blev samlet i en (i mine øjne) stor sal, hvor vi så ventede på, hvad der skulle ske. Efterhånden kom flere danske forældrepar derind og "uddelingen" af børnene begyndte.

På mange steder var det ordnet i forvejen sådan, at både børnene og plejeforældrene havde fået besked om, hvor børnene skulle anbringes. Jeg har forstået det sådan, at plejeforældre i Stubbekøbing kun vidste, om det skulle være en pige eller dreng, som de skulle have, og måske noget om alderen. Vi blev i hvert fald udpeget fra flokken. Af dem, som kom til Stubbekøbing kendte jeg kun to brødre, af hvilke den ene vist kom til hestehandler Foged og en pige, Laina, som urmager Krøll med familie tog sig af.

Mine danske søskende husker, at min (pleje-)mor sagde, at hun kunne tænke sig "den dreng med den hvide hue". Det var mig.

Min søster var bedrøvet, for de fleste var allerede forsvundet fra salen og hun stod alene tilbage. "Ingen vil have mig", mente hun, men da kom familien Frimand fra Vejringe og hentede hende. Det var almindeligt kendt, at de tit kom lidt for sent.

Mine plejeforældre var gårdejer Carl Rasmussen fra Vejringe og hans fru Ingeborg. Fra hotellet gik vi til det ventende hestekøretøj. Det var Tulle, som skulle trække os den lange tur (syntes jeg), hele fem kilometer, hjem. Fire børn sad i vognen. Det var Paula, Vagn og Gunna plus Vagns kammerat Vagn Rantzau, som jeg troede hørte til familien. Under køreturen lagde jeg mærke til, at Stubbekøbing var en "rigtig" by med brostensgader og huse, som stod tæt ved siden af hinanden.

To piger og to drenge fortsatte fra selve byen til Vejringe.

Den første aften på Kærgaard var lidt trist. Jeg spiste kun een pandekage (det har jeg senere skammet mig over), sagde pænt tak for mad og satte mig hen for at skrive hjem. Jeg troede først, at tjenestefolkene og Vagn Rantzau hørte til familien og fortalte det i mit brev. Det var forresten heldigt, at jeg allerede kunne læse og skrive. Min søster Gunna så, at jeg var ked af noget og ville trøste mig og tog mig til skabet med legetøjene og sagde "vær's god". Hun var kun fire år dengang og kunne ikke forstå, at hun havde fået en ny bror, som ikke kunne snakke. Vi børnsov alle i samme soveværelse, sovekammer, som det hed dengang. En stor overraskelse den første nat var dynen. Hvordan kan man sove under sådan en, tænkte jeg, som var vant til et tyndt tæppe. Men træt var jeg da og faldt i søvn med det samme og sov lige så godt som altid.

Næste morgen kom mor (der var en anbefaling, at børnene skulle kalde deres plejeforældre tante og onkel, men vi og de fleste sagde mor og far lige fra begyndelsen) med Parløren, et hæfte, som indeholdt ord, udtryk og hele sætninger på dansk og finsk. Mor pegede på det, hun ville spørge om og jeg søgte et svar. Den sætning, hun bedst lærte på finsk var "Onko sinulla nälkä?" "Er du sulten?". Jeg var höflig og svarede altid "Ja". I løbet af nogle dage lærte jeg parløren udenad.

Hen på eftermiddagen kom fru Frimand med pigerne Hanne og Birgit samt Leila hen til os. De boede lige ved siden af og det var dejligt at vide, at søsteren var så nær ved, skønt vi ikke kom meget sammen. Så skulle vi mod storbyen igen. Først standsede vi i Oure, hvor jeg fik nye træsko, og så skulle vi til Boas midt i byen. Der fik jeg en ny kasket, overfrakke og andet tøj. Brød købte vi hos bager Holm, som også havde en filial i Vejringe. Denne gang cyklede vi. Jeg fik lov at låne Vagns nye cykel. Jeg troede, at den var min, og forstod ikke, hvorfor Vagn var så ked af, at jeg kørte med den. Han havde fået den i fødselsdagsgave. På grund af krigen og den tyske besættelse var det ikke let at få tag på en cykel, men vi fik lejet en gammel damecykel til mig hos cykelsmeden et sted i nærheden af Motorcykel Museum. En af de første dage blev vi undersøgt af doktor Mallings. Om mig sagde han intet, men Leila var underernæret, mente han. Den første måned behøvede jeg ikke at klippes, for alle finndrenge var 'skinheads'. Alt hår skulle væk, for man var bange for utøj. Pigerne fik lov til at

beholde kort pandehår. Hvis vi, Vagn og jeg, skulle klippes, cyklede vi til barberen i Oure. Hver gang jeg kom, spurgte han: "Kender du Mannerheim?" Desværre var jeg nødt til at svare: "Kun af navn".

Reijo og hans søster Leila i haven i Vejringe i sommeren 1942

Sammen med de finske børn kom en finsk lotte, frøken Harmovuori, som hun altid kaldtes. Hun skulle holde øje med børnene og besøge plejefamilierne. Hun boede nogle måneder hos familien Eriksen på Tvedegaard og blev hentet af propritær Eriksen fra hotellet med hest og vogn. Frøken Harmovuori cyklede rundt på Nordfalster og forsøgte bl.a. at ordne komsammen for finnebørnene. En gang var vi i det smukke anlæg i Stubbekøbing. Vi legede, sang og løb op og ned. Men det viste sig, at omtrent alle havde meget hurtigt lært dansk og ikke havde interesse for at snakke finsk med andre finnebørn.

To begivenheder fra den første tid er præget i min hukommelse: turen til Møn og min fødselsdag. Min (pleje)far stammede fra Møn og hans forældre fejrede deres guldbryllup nogen uger efter min ankomst. Vi kørte med hest og vogn til Stubbekøbing havn, tog derfra over til Møn og fortsatte til Mandemærke nær ved Klinten. Der var mange folk og blandt dem en finnedreng, som jeg lærte et kende 60 år senere heroppe i Finland.

Jeg fyldte hele ni år den 13. juli og fik mange gaver. Der kom en hel masse gæster: Frimands piger og Leila og "mine" danske fætre og kusiner. Vi fik lagkage og chokolade. Mor var en mester til at lave mad og bage lagkage, som jeg altid har kunnet godt li'.

Tiden gik hurtigt. Jeg lærte dansk og alle i familien lærte at tælle til ti på

finsk. Far kunne helt op til hundrede. Det fik han lært da han forberedte høstarbejdet og jeg trak slibesten.

*Familien Rasmussen
med børnene Reijo,
Gunnel, Vagn og Paula
til guldbryllup på Møn*

En gang i løbet af efteråret var vi i cirkus i Stubbekøbing. Far havde været kavalerist og han kunne godt li' at kigge på cirkusens heste og ryttere. Efter forestillingen hentede vi cyklerne fra cykelstalden og kørte hjem i tusmørket. Det var både spændende og hyggeligt i det milde efterårsvejr.

Skolen begyndte og lærerne syntes, vi var modne nok til at begynde i en dansk skole. I Vejringe var børnene dengang så kloge og lærnemme, at vi kun gik i skole hveranden dag. Det første halvår gik jeg hos lærer Olsen, som var en myndig herre. Hvis vi havde lært lektierne godt nok og sad ordentligt, fortalte han gerne historier i slutningen af skoledagen. Jeg sad et stykke tid ved siden af Verner Pedersen. Det kunne ske at vi kom til at skændes eller slås. Da intervererede lærer Olsen, tog os i ørerne og spurgte: "Hvad vil I helst, en lussing eller sidde efter?". Vi valgte aldrig eftersidningen. Lærer Olsen forærede mig Jensens Danmarkshistorie, da jeg skulle rejse hjem. I foråret 1943 gik jeg hos Blegvad Jensen. De havde en finnepige, Sirkka, et stykke tid. Oprindeligt var det meningen, at vi skulle blive to-tre måneder i Danmark, men i efteråret 1942 blev det vanskeligt at sende børn over Øresund, og derfor blev kun de børn sendt hjem, som vantrivedes eller som skulle i sidste klasse i skolen i Finland. Vi andre blev til august 1943. Den 26. august klokken 10 samledes vi ved stationen i Stubbekøbing igen. Det var en trist dag for mange, både for pleje-

forældre, danske søskende og de hjemrejsende. Vi havde haft en god tid i Danmark, lært et nyt sprog og anderledes forhold at kende, for ikke at nævne den gode mad, vi havde fået.

Lige i disse dage begyndte sabotagevirksomheden for alvor i København og vi hørte eksplosioner i Frihavnen i nærheden af vandrerhjemmet. Da vi spurgte, hvad det var, sagde personalet: "Det var nogen som faldt med tallerkner på trappen". Fire finske drenge blev i Stubbekøbing. Vi andre rejste gennem hele Sverige op til Haparanda og derfra mod syd på den finske side af Bottniske Bugt. Jeg husker det øjeblik, da vi havde spist op af vores danske madpakker og skulle have finsk mad. Den var spartansk, tarvelig og smagte af ingenting, men de fleste glædede sig alligevel til at komme hjem. Til Toijala kom vi d.30.8.1943.

For min del blev forbindelsen med Stubbekøbing ikke hermed afbrudt. Jeg og min familie har besøgt Vejringe og Stubbekøbing mindst en snes gange, og mine danske forældre og min søster Paula med familie har været oppe i Finland flere gange, datteren Hanne et helt år, da hun fik lært finsk. Opholdet i Stubbekøbing og omegn har bestemt mit livs retning og givet rigeligt med indhold i tilværelsen.

*Paula og Reijo
sommeren 2012*

Ellen Larsens barndomserindringer

Ellen Larsen der født i 1910 i Skjoldrup, boede i 1993 i Horbelev, hvor hun skrev sine barndomserindringer.

Erindringerne er fortalt til børn og børnebørn, men vi fik sidste år lov at bringe første del af dem, og vi fortsætter i år med uddrag af resten.

Skolen.

Tiden gik, jeg blev seks år, og dermed begyndte pligter og arbejde for alvor. Jeg begyndte min skolegang i Bregninge og kort efter i syskolen i Horbelev. Det var tit drøje ture at komme de 3-4 km. en vintermorgen i høje snedriver. Langs vejen var der flettede risgærder, de gav rigtig læ for sneen, så benene var sommetider for korte til at vade igennem.

Syskolelærerinden var en bekendt af mor, en ældre frøken, der altid var så rar, hjælpsom og forstående. Vi sang tit og hyggede os, medens vi syede. I frikvarteret løb vi op på viadukten, der dengang var så smuk. Her så vi Stubbekøbing-toget køre under os, det var sjovt at stå der og helt blive gemt væk i røgen fra lokomotivet.

Syskolen lå lige over for præstegården, så nogle gange kom præstefruen med en kurv æbler – til gengæld skulle vi synge for hende.

Skolegangen var tre dage om ugen, syskolen to dage om ugen. I skolen var kun fire klasser og to lærere. Første og tredje klasse gik samme dag, anden og fjerde samme. De drilagtige store drenge ville gerne danse med os små tøse. Vi turde jo ikke andet til stor morskab for drengene. Efterhånden lærte vi dog at lege sammen og kappes om lektierne. Der var særlig en dreng, der var slem til at drille mig, fordi jeg altid havde lidt bedre karakterer end ham. Jeg syntes karakterbogen var en god bog, den fik mig til at hænge i med lektielæsningen for at beholde æren.

Hjemme måtte jeg også tage mere og mere del i arbejdet. Farmor og farfar begyndte at ældes og jeg ville gerne hjælpe dem. Farmor var ikke rask og farfar gik meget dårligt. Med alderen havde han mistet sine tænder på en nær, der generede ham. Tandlæge var ikke almindeligt den-

gang. Det var lægen, der klarede tandudtrækning. Farfar syntes ikke, det var nødvendigt at gå til lægen for så lidt, derfor kom han en dag ind til farmor med den store knibtang fra fars værktøjskasse og sagde: "Marie, træk nu den tand ud", hvortil farmor svarede: "Nej, Peter, det får du mig ikke til". Jeg forstod farmor, men det er nok den eneste gang, vi har hørt hende nægte at hjælpe.

Når mor bad farmor om hjælp, der oversteg hendes kræfter, nægtede hun ikke, men sagde altid: "jamen Christine, så gør mig dog gal, så bliver jeg dobbelt så stærk".

Bregninge skoles elever i 1922.

Ellen står som nr. 5 fra venstre i 3. række fra oven.

Efterhånden blev det mere og mere mit arbejde at flytte og vande køerne på marken, dengang stod dyrene altid tøjrede. Der var en ko, jeg holdt særlig meget af. Når jeg kom for at flytte dens tøj, stillede jeg mig med udbredte arme og sagde: "Kom så Busse", straks kom Busse, satte sin pande mod mit bryst og hornene under mine arme; der stod vi så og kælede med hinanden.

Vandingen var et specielt arbejde. På den store arbejdsvogn blev lagt

en tønde i vognens længde. Far kørte så om til bybrønden og postede tøndens fuld, et strengt arbejde, kørte den derefter ud på marken hos køerne. For enden af tøndens sad et rør med en klap til at lukke for vandet, foran røret blev sat et stort kar, som jeg tappede fuldt af vand. Derefter begyndte jeg at trække en efter en af køerne hen for at drikke. Hvor har jeg grædt og raset, når jeg ikke kunne få tøjrpælene op af den hårde jord. Sommetider knækkede tøjret, så måtte jeg hen i vognen og finde en ekstra pæl og lave pælehul i tøjret, så jeg atter kunne få koen sat fast. Far lærte mig så at rulle tøjret om køllen og træde den ned, ja det kunne en voksen, men en bette tøs på seks år havde knap de samme kræfter. Værst gik det mig dog engang jeg ikke kunne få lukket op for vandet. Ak ja, jeg tog min træsko af og slog med den, så knækkede håndtaget på lukkeskiven – hvad skulle jeg dog gøre – jeg kunne da ikke lade alt vandet løbe af tøndens og udsætte mig for fars vrede. Daværende dame-mode blev min redning. Jeg havde ikke bukseelastik. Den beklædningsdel blev på ryggen bundet med to bændler og foran med andre to bændler. Jeg hev den ene af og fik med den bundet for vandet. Det holdt til far kom og fik det lavet mere solidt. Jeg fik vandet køerne, så det endte trods alle genvordigheder godt.

Jeg lærte også at malke, da jeg var seks år. Jeg var meget stolt, når jeg med min skammel og spand satte mig og malkede vor gamle skikkelige fynboko. Lidt efter lidt måtte jeg tage del i alt arbejdet. Kørte far gødning, hakkede han det af i store bunker, så måtte jeg hjælpe farfar at sprede det. Godt det var i den friske luft. Når der blev luget roer, skulle jeg gå bagefter far og se, om der kun stod en roe tilbage, indtil jeg fik lært at bruge en roehakke. Skulle far have slebet roejernene, leen og senere maskinknivene, var det mig, der skulle trække slibestenen. Det arbejde kunne jeg ikke lide. Så længe farfar kunne, løste han mig sommetider af, og glad blev jeg.

Om søndagen holdt vi fri og kørte af og til i kirke. Hestene blev sat ind i præstegårdens stald. Hvis der ikke var plads, måtte far køre hen i forsamlingsbygningen. Dengang gik flere mennesker i kirke og mange kom kørende med to heste for vognen, så det kneb tit med staldplads. Det sidste mor sagde til Aksel og mig, før vi kørte i kirke, var altid: Har i nu fået 25-øren til kirkebøssen?

Skam få den af os seks, der intet lagde i bøssen.

Aksels skole

Da Aksel blev gammel nok til at begynde i en højere skole, kom han på Realskolen i Nykøbing. Han havde ikke lyst til arbejdet hjemme og mor syntes også, han var alt for sart til at blive landmand. Derfor skulle han studere. Aksels største lyst var sport. Derfor løb han til stationen om morgenen. Det var ofte en hård træning, når han skulle være i Horbelev kl. 06.30 hver morgen. Mor syntes, han skulle være lærer, derfor skulle han også lære at spille violin, men det ville Aksel ikke. Mor købte ham så en harmonika i det håb, den kunne vække hans lyst til at spille, men Aksel sagde stadig nej.

Jeg tryglede og bad, om jeg også måtte gå på Realskolen og lære at spille, men nej. Mor sagde altid: »Du er for grov bygget og har alt for klodsede hænder, så det kan du ikke, og en af jer skal da også være hjemme og hjælpe os«. Når jeg var rigtig ked af det, trøstede farfar mig og sagde: »Jamen min pige, du ved da, du skal have gården her engang«. Så var trøst at fantasere over, jeg nok skulle nå at få den gamle gård bygget op, som mine forældre ikke nåede. Mor gik ellers i flere år og håbede, men når hun nævnte den nye gård, begyndte far at synge:

Jeg elsker den gamle, den vakkende rønne
med væggene skæve og ruderne små;
der lærte mig moder på livet at skønne,
men det kan i andre jo ikke forstå.

Selvfølgelig følte jeg mig rædsom dum og umulig efter mors dom; men tit sneg jeg mig ind og kiggede i Aksels bøger; især sprogene var jeg meget ivrig efter at lære. Det blev kun til ganske få tyske ord, jeg forstod. Aksel havde ikke tid til at hjælpe mig. Så snart han var færdig med sine lektier, skulle han ud og spille fodbold. Han startede en fodboldbane og –klub hjemme på vor mose, og fik da far gjort lige så ivrig som ham selv. Det var meget mere sjovt end at lære mig at tale tysk. Harmonikaen måtte jeg heller ikke røre, men der var jeg ulydig. Når mor ikke hørte det eller så det, snuppede jeg den og fik da også lært mig et par små melodier. Ak ja, sådan var det.

De par gange, jeg fik lov at komme med til Aksels skolefester på Realskolen, var da interessante men også triste, fordi jeg ikke kunne være

mellem de piger, der var elever. Aksel blev ikke lærer, men boghandler. Han lærte i Macheprangs Boghandel i Nykøbing. Der var han på sin rette plads. Jeg ved, han var meget afholdt i forretningen, så det var synd, han forlod den stilling.

Aksel blev konfirmeret i Nykøbing Kirke. Det var en stor skuffelse for mig, jeg ikke måtte komme med i kirke, men vi skulle jo have stor fest, så jeg skulle blive hjemme som »stik-i-rend dreng«. Den lille lade blev pyntet til gildesal og portrummet blev spærret af som forråds-kammer. Vores genbo en polak spillede på harmonikaen ved bordet og senere til dansen

Under spisningen blev den første sang, jeg har skrevet, sunget til Aksel – til stor forbavelse for alle gæsterne deriblandt min lærer. I et par linjer kneb det lidt med melodien, så måtte jeg lære min lærer, hvordan han skulle trække tonen ud – det slap vi begge to godt fra. Dagen efter var der oprydning, også i porten, hvor ølkasserne stod. Mor og far sov til middag. Aksel og jeg stod og så på resterne. Pludselig fik jeg lyst til at drille Aksel ved at spørge, om han ville have en bajer. “Det drikker jeg ikke”, svarede han. “Nåh” sagde jeg “nu er du konfirmeret, så vil du vel ikke være så lille, at du ikke kan drikke en øl”. Aksel blev vred og sagde: “Det skal jeg vise dig, jeg kan”, så drak han en hel øl ud i et. Hvor blev han syg, og hvor jeg fortrød mit drilleri. Det var stygt gjort og så dagen efter sådan en god fest. Trods alt var vi stadig lige gode venner.

Jeg fik ingen glæde af mit drilleri. Det eneste, jeg opnåede var et rigtig trist humør resten af dagen, samt dobbelt så meget at rydde op, når Aksel var for dårlig til at kunne hjælpe mig.

Glæden i livet er at glæde andre og prøve at undgå at såre – det fik jeg bekræftet hin dag.

Marie

Marie var min kæreste veninde. Da vore forældre, bedsteforældre og Maries to tanter kom meget hos hinanden, fik Marie og jeg tit lov til at lege sammen, enten hjemme eller på Herslebslund, der var det altid mest sjovt, for der kunne vi også lege i skoven, hvor især Marie var godt kendt.

Vi elskede at anlægge haver. En søndag gik vi ind i skoven for at finde

en rigtig skøn plet, hvor vi ville lave en rigtig flot have med skovbundens blomster. Vi havde medbragt en æske og en kniv, så vi kunne få blomsterne op med rod og få dem rigtig plantet. Vi fandt snart en plet under nogle store bøgetræer tæt ved skrænten ned til Østersøen. Vi begyndte med at skære vore navne i et træ for at vise, det var vor have; så gik vi i gang med at rense en stor plet jord. Så optaget var vi, at vi ikke havde set, der stod en mand og så på os, før han begyndte at tale. Han stod med et fangstnet – han var sommerfuglejæger. Marie havde fanget en meget smuk sommerfugl i vor æske. Den ville han købe for en pose bolsjer, men Marie sagde nej, den skal ikke pines, den skal have friheden igen. Så gik manden og vi legede videre.

Så optaget var vi, at vi ikke havde set eller følt, at strandtågen havde lagt sig som en dyne om os. Jeg blev bange, men Marie mente nok, hun kunne finde hjem. Pludselig hørte vi vore navne blive råbt og kendte vore forældres stemmer. Så længe havde vi været ude og tågen været så tæt, at Maries far var bange for, vi var faret vild. Derfor hentede han mor og far, nu gik de fire så og ledte efter os. Marie blev ikke nervøs. Ved et fældet træ lå en bunke spåner, dem skal jeg have med hjem til tante Lola, så bliver hun glad, sagde Marie. Så sankede vi hendes forklæde fuldt, skønt forældrene blev ved at kalde. Der var både glæde og skænd, da vi seks mødtes, men Marie sagde frejdigt, at det var noget vrøvl af dem, hun skulle da nok have fundet hjem.

Det var kun én af vore oplevelser. Vi legede altid så godt sammen, at vi glemte alt omkring og. Marie var 1½ år ældre end mig, så da skolegangen begyndte, var der ikke megen tid til leg mere. Marie gik ikke i skole, men i stedet for lærte hun at spille violin, som hendes far gjorde. Hendes mor spillede klaver, hvor ville jeg gerne kunne spille med, men igen fik jeg besked om min klodsethed – jeg skulle arbejde, som jeg var skabt til. Da Maries far hørte det, gik han en dag op til mor og far og bebrejdede dem, at de ikke kunne unde mig den glæde. Marie var så glad for det og den smule udgift kunne ikke betyde noget. Marie og jeg kunne jo følges ad; men nej, jeg skulle bare arbejde. Ak, spildte, bitre tårer. Når vi var til gilde på Herslebslund, var der altid overraskelser. Det kunne være, bordet var dækket i den store smukke have eller havestuen var lavet til teatersal. Så spillede de nogle sketch eller de alle tre spille-

de for os. Marie og hendes far spillede første og anden violin og Maries mor på klaver. Det var hygge.

Julefester på Herslebslund, det var bare lykken. Maries forældre var som mor og far for mig.

Herslebslund fotograferet i 1979 af Børge Kaae, men gården er ikke forandret meget siden Ellens barndom og træerne var der stadig i 1979.

På grund af aldersforskellen havde Marie og jeg ikke så meget sammen i skoleårene, men efter vor konfirmation var vi altid sammen. Vi unge blev inviteret med, når nogen i byen havde gilde. Når vi ikke skulle servere, havde vi vort håndarbejde at hygge os med. En aften Marie og jeg sad således, havde vi været til bal aftenen før og var derfor, især jeg, søvnlig. Det resulterede i, at jeg slog et nok, hvorved jeg stak synålen i næsen, så den blødte stærkt. Vi gik ud på WC og fik stoppet blodet. Nej, hvor vi grinede, og hvor blev jeg vågen.

Vi fulgtes altid til bal og gymnastik, Til gymnastik var Marie meget ivrig og dygtig, så der var jeg en rigtig »Klumpe Dumpe« med krogede arbejdsfingre til irritation både for mig og vor leder. Var det en mørk aften, vi kørte hjem ved lyset af en mat karbidlygte, sagde Marie gerne: »Jeg kan altid finde hjem, jeg kører efter den klare stjerne, den står lige over Herslebslund«.

Marie var enebarn og nok forkælet som lille Mie, men hun var altid

frisk og tillidsfuld og en i alle måder trofast veninde. En aften, vi kørte fra bal, ville en karl absolut følge Marie hjem, det ville hun ikke vide af. Ulykkelig kom hun hen til mig og sagde: »Hvad skal jeg gøre, jeg kan ikke slippe af med ham og tænk, hvis mor og far ser det«, hvortil jeg svarede: »Du skal ikke være nervøs, det skal jeg nok klare« og forklarede hende min plan. Vi fulgtes så alle tre, til vi var et lille stykke fra vor vej, hvor jeg skulle dreje ned, da hviskede jeg til Marie »kør alt hvad du kan« og i det samme kørte jeg på tværs ad vejen foran »Gutten« og en, to, tre lå han i grøften. Hjemmefra så jeg ham komme op og køre tilbage. Marie var meget taknemlig for hjælpen og så havde vi det mere at more os over, når vi sad på bænken under lindetræet og nød aftenhyggen.

Da Marie nogle år senere fortalte mig, at Christian kastede grus på hendes vindue for at fortælle, han var der, bad hun mig ikke om hjælp, men hun lod mig dele hendes glæde med hende.

Min konfirmation

Da jeg begyndte min konfirmationsforberedelse, skulle jeg igen til at gå til Horbelev. Den tur havde jeg været forskånet for de sidste 3-4 år, da der var startet syskole i Bregninge. Vi var et stort konfirmandhold på 28 fra Bregninge og Horbelev skoler. Vi fra Bregninge følte os så dumme i forhold til elever fra Horbelev; deres skole var størst med flere lærere og flere fag, men hos præsten blev vi da ligestillet. Det var skønt at følge med i forklaringen af Kristentroens betydning og hvad vor konfirmation betød for os. Det var også dejligt at få nye kammerater.

Jeg var den ældste af pigerne, så jeg gik først ind i kirken til konfirmationen. Det første jeg hørte, var to koner der hviskede: Det er »Bæns« Ellen, der går først. Jeg var noget nervøs for ikke at klare mig godt under den højtidelige handling og da jeg hørte de to koner, blev jeg det endnu mere, for nu vidste jeg, der blev holdt øje med mig. Alt gik dog godt under den festlige handling.

Mor og far holdt da også fest for mig med mange gæster og to musikere. Da loen, hvor Aksels fest var holdt, var lavet om til svinestier, blev min fest holdt i forsamlingshuset. Far havde købt en sang og præsten, lærer Hansen og vor rare nabo holdt gode og muntre taler. Jeg fik mange gaver, kun få smykker, men vaser og skåle, så en af gæsterne udbrød:

»Det er jo næsten bryllupsgaver«.

Aksel havde sine klassekammerater med, så der var da ungdom til dansen. Efter højtidsdagen var jeg til andendagsgilde hos flere af veninderne. Det var en højtidelig og dejlig uge, der sluttede med, at vi mange konfirmander og forældre gik til alters. Nu begyndte livets alvor for mange, der skulle ud at tjene. Det var vemodigt at tage afsked både med skole- og præstekammerater. Vi, som var så store, da vi skulle gå til præst og bildte os ind, at skolen var en plage, blev nu klar over, vi ville savne kammeraterne og alle de muntre oplevelser, vi havde haft sammen.

For mig var der ikke stor forandring, kun mere tid til arbejde. Heldigvis skulle Johanne da også blive hjemme, så vi søgte sammen, så tit vi kunne. Efter et par år, kom hun også ud at tjene, men da gik jeg til sang og gymnastik, så da havde jeg Marie igen. Johanne og jeg glemte aldrig hinanden, vort venskab holdt til hendes død.

Høsten

De første høstår, jeg kan huske, mejede far og farfar kornet med le. Mor og en arbejds-kone gik så bagefter med en rive og bunkede eller kærede (som vi sagde) kornet sammen i passende størrelser til neg. Med bånd lavet af kornet bandt de negene, der så blev stillet i rækker for at tørre. Efter få år købte far en aflægger. Maskinen var en plade-bordet med kniven foran. To vinger skubbede kornet af i passende bunker til neg. Det var en stor lettelse for mændene, men så meget værre at binde. Nu skulle det gå stærkt, negene skulle jo være væk, til maskinen kom igen. Da jeg skulle være med at binde, kneb det med at få lært at lave båndene solide og jeg kunne knap spænde om neget, så det skete båndet gik op, når jeg kastede neget væk. Uh, det var til at blive arrig over, når de andre holdt hvil, måtte jeg gå tilbage og binde de løse.

Så kom selvbinderen. Det var en lettelse for os alle, men så gik det ud over hestene. To kunne ikke trække den, og da ingen i byen havde tre heste (bortset fra Herslebslund, men de brugte alle deres), måtte de låne hos hinanden. Det var ikke godt, for hestene kunne ikke altid enes. Vi kunne så gå og stille negene i hobe, mens far mejede. Det var bare om at få rækkerne stillet lige, for det var morskab for hele byen, hvis nogen fik stillet skæve rækker.

Når opstillingen var færdig, blev en hest spændt for den store hesterive og med den blev revet mellem rækkerne. Farfar og jeg rev ind fra alle hegnene. Alt oprevet kaldte vi stug. Nu var det sol og vind, der skulle til, for at kornet kunne tørres til at køre hjem.

Så længe vi tærskede med hestekraft, blev så meget som muligt sat i loen, resten blev stakket udenfor. Nogle bønder fandt så på at starte et Damptærskeselskab, hvor far var med. Efter den tid blev kornet sat i fire hæs, to på hver side af en gang, hvor tærskværket kunne stå.

Hjemkørslen af høsten var en fryd. Da jeg var barn, lagde mor læssene. Når de var store nok, blev en stang, et »læssetræ« lagd over og bundet til vognen. Så kom det store øjeblik, hvor jeg måtte komme op og køre med. Det var nok for mig, som det nu er for jer at flyve. Jeg var med hvert læs, fordi jeg rev efter hobene, men jeg var ræd hver gang, jeg skulle ned – hvor var der dog langt ned til fars arme, der greb mig.

Skjoldrupperne var utroligt flittige i høsten. Det gjaldt om at blive først færdig. På det sidste læs kom alle fra marken op at køre med og så gjaldede hurra-råbene og tit lød et drillende – “vi blev først”.

Der ligger et stykke jord mellem Skjoldrup og Bønned. Det blev kaldt Vængerne. Der havde fire bønder, hvoraf far var den ene, hver fire tdr.ld. Det var spændende at høste der. På den ene side af fars mark var en lille skov, Vængeskoven, med mange forskellige buske og træer også frugtbuske og grævlinge. Far skød engang en. Der var også et lille stykke eng og en lille vandgrav, når kreaturerne græssede dernede. Når vi høstede, var det nemt at få dem flyttet og vandet – ellers måtte vi cykle eller gå derned. Der var lang vej at trække mælkevognen. Når vi havde meget mælk, måtte vi køre med hestevogn, da hele vejen hjem var opad. Derfor var det også strengt for hestene, hvis vi fik lagt for store læs. Det gjaldt om at lægge dem lige. Det var en stor skam for dem, der havde lagt læsset, hvis det gled af på den ujævne markvej.

En dag jeg selv kørte fra Vænget, var både hestene og jeg så glade, at farten blev så stærk, at flere i byen troede, jeg kørte galt. Det gjorde jeg ikke, dertil forstod jeg og de kære dyr alt for godt hinanden.

En høstdag kunne blive både lang og streng. Vi begyndte med malkningen kl. 5. Efter den og fodringen af dyrene fik vi morgenkaffe, så var høsthjælpen kommet. Der blev så slebet knive og ordnet lidt af hvert til duggen gik af kornet, så vi kunne komme i gang. Kl. 10 fik vi frokost

(kaldet kl.10) med sild, pålæg, øl og kaffe, derefter arbejde til kl. 12, hvor vi holdt middag. Der skulle spises, hviles og være klar igen til kl. 1 præcis, da fik vi kaffe.

Trods den knappe tid kunne Johanne og jeg nå at cykle til stranden, tage en dukkert og være hjemme under kaffedrikningen. Den tur ville vi nødigt undvære, badet lindrede så rart for bygspy og tidsler. Ved 2-2½ tiden fik vi søsterkage eller vaffer med syltetøj og dertil øl. Ved 3-3½ tiden eftermiddagskaffe, så der var nok for mor i køkkenet. Hun måtte også sørge for aftenmalkningen og da der skulle spises ved godt 6-tiden, skulle aftensmaden være færdig først. Var duggen ikke faldet, når vi havde spist, fortsatte høstarbejdet til kl. 10-10½, så kunne vi ikke se længere og så var vi også trætte og beskidte, nød et ekstra aftensmåltid, en god omgang sæbe, vand og en seng.

De mindre ejendomme i byen havde også hver et stykke jord, der lå mellem byen og skoven. Det var Det Classenske Fideicommiss, der ejede det. Det blev kaldt husmandslodderne. Midt gennem dem gik en vej, hvor Johanne og jeg, når vi havde tid, løb ned over. Da den gik lige ned til skoven, var det nemmere end at cykle ad vejen gennem byen for at bade.

Når alle havde indhøstet, så begyndte tærskningen. Den varede gerne i to dage plus en halv dag til først at hente maskinerne og efter tærskningen at køre dem til det næste sted. Det var meget uheldigt, hvis det blev regnvejr, når et hæs var taget halvt ned. Der var svært at få dækket hele hæsset og maskinerne og svært for husmoderen, når der var købt ind og lavet mad til 13-14 mand (os selv indregnet), der hjalp til med tærskningen. Der fulgte fast fyrbøder, ilægger og binder med maskinen, derudover hjalp bønder og naboer hinanden.

Når tærskningen var slut, skulle den kogende damp lukkes af lokomotivet. Så skulle jeg i en fart få lagt hønserederne ud, så dampen kunne skolde lopperne, men også det tålte nogle af de små fyre!

Når alle havde fået tærsket, fik mændene ikke ro, før de fik regnet ud, hvem der havde fået flest fold. Der var desværre aldrig høstgilder med fest og dans som på herregårdene, kun en god aftensmad og hygge. Da høsten efterhånden blev bedre og bedre, blev det strengt at få kornet båret på ryggen op på loftet. Far fandt så på at lave et hejseapparat på loftet ved portrummet. Det blev så mit arbejde med håndsvinget at hejse

sækkene op, efterhånden far nede i vognen satte kæden på dem. Hvor har jeg mange gange, når sækken var meget tung, været rystende angst for, at håndsvinget skulle smutte ud af hænderne, så far fik sækken ned over sig. Gud ske lov slog kræfterne til, så det aldrig gik galt.

Først i 1927 kom der elektricitet til Skjoldrup. Far købte så tærskværk og halmpresser, derefter kunne vi selv tærske, når tid og vejr tillod det. Rugen blev dog ikke tærsket, den skulle være langhalm til taget. Far, der før møjsommeligt havde tærsket den med plejl, lavede nu selv en langhalmrive, han kunne sætte til elektriciteten. Der stod jeg så og tog passende bundter til far, der holdt dem mod rivetænderne, der var store søm. De kunne hurtigt få kærnerne ud og halmen var fin til taget. Der var dog lidt gener ved det elektriske. Da vi fik damptærsket, var det overstået på en gang, nu tærskede vi af flere gange, så der var ikke den ro over vintermånederne som før.

Guldborgsund Stadsarkiv – historien tættere på end du tror!

Af stadsarkivar Christian Frederiksen

Hvorfor et stadsarkiv?

Guldborgsund Byråd vedtog i april 2011 at oprette et stadsarkiv. Blandt grundene til oprettelsen var de betydelige udfordringer, som der for de fleste kommuner i Danmark er forbundet med arkivering af de mange digitale systemer, som den offentlige forvaltning i dag bruger.

For når forvaltningen bliver digital og papirløs, så bliver arkiveringen naturligvis også digital. At varetage arkivmæssige hensyn, som arkivloven foreskriver alle offentlige myndigheder at gøre, er imidlertid en temmelig kompleks sag, når det drejer sig om it-systemer.

Arkivloven kræver, at digitalt skabte data også kan læses om 100 år og mere.

Det kræver bl.a., at data konverteres til særlige bevaringsformater og løbende overvåges. Byrådet mente derfor, at et stadsarkiv oprettet efter arkivlovens § 7, var den bedste måde for kommunen at håndtere de store mængder bevaringsværdige arkivalier, der skabes i en kommune - både i papirform, men nu og i fremtiden særligt i digital form.

Hvad er så Stadsarkivets opgave? Det er beskrevet i arkivlovens § 7 og i Stadsarkivets vedtægt, som siger, at Kommunerne og regionerne kan oprette arkiver med det formål:

1. at sikre bevaringen af arkivalier, der har historisk værdi eller tjener til dokumentation af forhold af væsentlig administrativ eller retlig betydning for borgere og myndigheder,

2. at sikre muligheden for kassation af ikke-bevaringsværdige offentlige arkivalier,
3. at stille arkivalier til rådighed for borgere og myndigheder, herunder til forskningsformål, samt
4. at vejlede borgere og myndigheder i benyttelse af arkivalier.

Stadsarkivet har således opgaver, der både retter sig mod bevaring og kassation af kommunens arkivalier og vejledning og formidling af arkivaliernes systematik og indhold over for borgere og myndigheder. Det vil sige, at vi er til for både kommunens forvaltninger og institutioner, men også for borgere og andre brugere, som vil vide noget om landsdelens eller deres egen slægts historie.

Hvad kan man finde i arkivet?

Ser man geografisk på det, inde holder Stadsarkivets samlinger alle arkivalier fra Guldborgsund Kommune fra 2007 og frem. Fra primærkommunernes tid fra 1970 til 2006 indeholder arkivet med ganske få undtagelser alle arkivalier fra Nørre Alslev, Nykøbing Falster, Nysted, Saksøbing, Stubbekøbing og Sydfalster kommuner.

I perioden fra købstadskommunalloven af 26. maj 1868 har vi fra ca. 1869 til 1970 med enkelte undtagelser arkivalier fra Nykøbing F. og Stubbekøbing købstadskommuner.

I perioden fra anordningen om landkommunevæsenet, som trådte i kraft den 1. januar 1842, har vi fra perioden ca. 1842 til 1970 arkivalier fra Falkerslev, Horbelev-Falkerslev, Horbelev, Idestrup, Karleby-Horreby-Nørre Ørslev, Maglebrænde, Nykøbing F. Landsogn, Skelby-Gedesby, Systofte, Sønder Kirkeby-Sønder Alslev, Tingsted, Toreby, Væggerløse og Åstrup sognekommuner.

Derimod er Nysted og Saksøbing Købstadskommuners arkivalier fra perioden 1869-1970 tidligere afleveret til Statens Arkiver (Rigsarkivet). Det samme gælder de øvrige sognekommuners arkivalier fra perioden ca. 1842 til 1970, herunder Døllefeldt-Musse, Gundslev, Herritslev, Kettinge-Bregninge, Kippinge-Brarup, Kippinge-Brarup-Stadager, Maj-

bølle, Nysted Landsogn, Nørre Alslev, Nørre Vedby-Nørre Alslev, Nørre Alslev-Nørre Kirkeby, Nørre Vedby, Nørre Kirkeby, Radsted, Saksøbing Landsogn, Slemminge, Stadager-Nørre Kirkeby, Torkilstrup-Lillebrænde, Tårs, Vignæs, Våbensted-Engelstoft, Vålse, Ønslev-Eskilstrup samt Øster Ulslev-Godsted sognekommuner. Disse befinder sig på Rigsarkivet i København.

Ser man tematisk på det, har arkivet en meget bred vifte af arkivalier. Her kan f.eks. nævnes: beslutningsprotokoller fra byråd, fagudvalg, nævn og kommissioner, journalsagsarkiver fra kommunens forvaltninger og arkivalier fra kommunale institutioner.

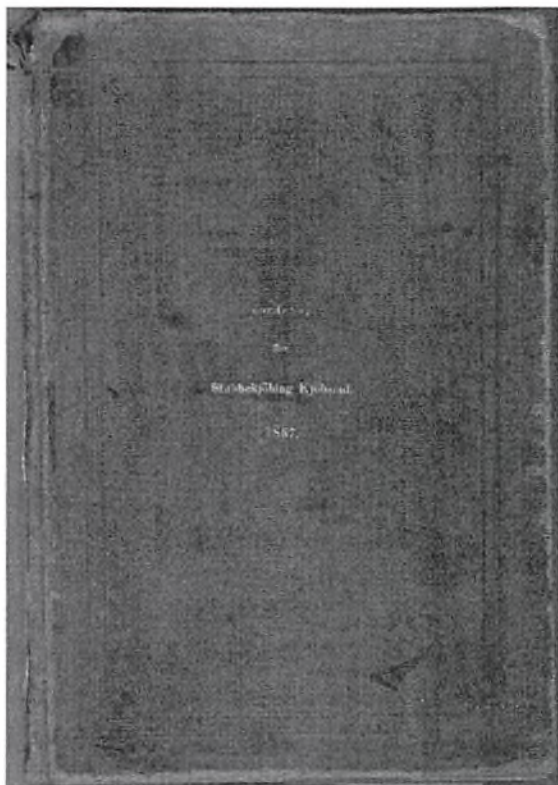
Vi har eksempelvis også eksamens- og prøveprotokoller, eksamensbeviser, forhandlingsprotokoller for ligningsmyndighederne, fattigprotokoller, fødselsindberetningsprotokoller, hovedbøger, kassebøger, underholdsbidragsprotokoller, valgprotokoller, vurderingsfortegnelser og meget mere, som fortæller rigtig meget om kommuner og menneskers gøren og laden på Falster og Østlolland igennem hen ved 170 år.

Der er i arkivloven fastsat frister for, hvornår offentlige arkivalier er tilgængelige. Fristerne skal beskytte fortrolige oplysninger af offentlig og privat karakter. Som personfølsomme oplysninger regnes f.eks. oplysninger om enkeltpersoners: økonomi, race, religion, politiske og foreningsmæssige forhold, strafbare forhold, helbredsforhold, seksuelle forhold og sociale forhold.

Arkivalier, der indeholder personfølsomme oplysninger, er tilgængelige efter 75 år, mens de øvrige er tilgængelige allerede efter 20 år. Disse bestemmelser gælder alle arkivets arkivalier, men arkivloven giver også mulighed for at søge om dispensation for tilgængelighedsfristerne. Læs mere om dette og meget andet på Stadsarkivets hjemmeside www.guldborgsund.dk/stadsarkiv.

Men hvad indeholder og fortæller Stadsarkivets arkivalier mere konkret? Neden for vil jeg præsentere en række eksempler på de arkivalier, som er i Stadsarkivets samlinger fra Stubbekøbing og omegn.

Jordebog - matrikel, hartkorn og ejendomsskat.

Fra Stubbekøbing købstad finder vi f.eks. denne »Jordebog for Stubbekjøbing Kjøbstad 1867«. Der er dog ikke kun tale om en jordebog i traditionel forstand, hvilket vil sige en fortegnelse over én bestemt ejers faste ejendom med angivelse af omfanget af hver enkelt brugers leje.

Ud over en opgørelse over kommunens bygninger og grunde, er der nemlig tale om en matrikel, dvs. en fortegnelse over grundejere i Stubbekøbing Købstadskommune med angivelse af grundene (matriklerne), deres ejere og grundenes hartkorn, dvs. grundlaget for udregning af den ejendomsskat samt det konkrete beløb, der skulle betales til kommunen.

Jordebogen, som altså *også* er en matrikel, var i brug frem til 1919, og giver et spændende billede af byens udvikling i denne periode.

Plejebørn og børn født uden for ægteskab.

I Falkerslev Sognekommunes arkiv finder vi bl.a. Børneværnsudvalgets ”Protokol over Plejebørn og Børn født udenfor Ægteskab samt Børn, til hvis forsørgelse, der udbetales Bidrag”. Protokollen har været i brug fra 1933 til 1967.

Børneværnsudvalgene var et resultat af Forsorgsloven i 1933, som igen var en del af socialminister K.K. Steinkes store socialreform.

Forsorgsloven byggede umiddelbart videre på børneloven og værgeråd-sloven, men de involverede institutioner blev yderligere specialiseret, og værgerådene blev afløst af et børneværnsudvalg, som blev udpeget af kommunalbestyrelsen (byråd og sogneråd).

Børneværnsudvalgene havde til opgave at føre opsyn med udsatte børn, og det var udvalgene, der traf afgørelser om anbringelser uden for hjemmet. Som noget nyt overtog børneværnet også opgaverne med børn under forsorg, der tidligere havde været under fattigvæsenet.

Ved anbringelser overgik forældremyndigheden til børneværnene, så længe anbringelsen varede. Tidligere blev der i hvert enkelt tilfælde truffet afgørelse angående overdragelse af forældremyndigheden.

Lovændringen betød også, at forældremyndigheden ikke ”bare” kunne overgives til en plejefamilie og dermed give anbringelsen karakter af en adoption. Det betød, at forældre, der havde fået fjernet deres barn, kunne få det tilbage igen, hvis forholdene ændrede sig til det bedre. Som noget nyt foreskrev forsorgsloven også, at der før en anbringelse skulle foretages samtaler med barnet og forældrene, samt indhentes erklæringer fra lægen, skolelæreren og præsten, før en anbringelse kunne gennemføres.

Børneværnsprotokollerne giver et overblik over, hvor mange børn, som kommunen anbragte i privat pleje, hvilke sociale lag børnenes forældre kom fra, og hvilke samfundsgrupper, der tog børn i pleje mod betaling. Protokollerne siger også noget om antallet af og tilsynet med børn født

uden for ægteskab, ”til hvis Forsørgelse, der af det offentlige udbetales Underholdsbidrag”, som der står i protokollens indholdsfortegnelse. Også her får man et indtryk af forældrenes sociale lag og kommunens tilsyn med børnene.

Prisudvalget og pensionatspriserne

Som følge af mellemkrigstiden og den umiddelbare efterkrigstids betydelige statslige regulering af Danmarks handel med udlandet m.v. nedsatte Stubbekøbing Byråd i oktober 1939 et lokalt prisudvalg, som skulle overvåge og regulere prisudviklingen i Stubbekøbing Købstadskommune.

De lokale prisudvalg var underlagt Priskontrolrådet og Prisdirektoratet i København, som udstak rammerne for prisudviklingen i Danmark. Lokalt som nationalt bestod rådet/udvalgene af repræsentanter for stat/kommuner, erhvervene (de næringsdrivende) og forbrugerne.

I Stubbekøbing blev borgmester Allert Christensen udpeget som formand for Prisudvalget.

Bekendtgørelse vedrørende Pensionatspriser.

Fuld Kost	Kr. 115,00 pr. Maaned	-	Kr. 27,50 pr. Uge.
Frøkost og Middagsmad	" 103,00 "	" - "	24,50 " "
Middagsmad	" 57,50 "	" - "	13,75 " "
Frøkost	" 45,50 "	" - "	11,00 " "

I Tilfælde af at en Pensionær er fraværende hele Kostdagen, skal for hver Fraværelsesdag gives et Afslag paa mindst 2/3 af den beregnede Pris for Kostten. Fraværelsen skal være meddelt Pensionatsindehaveren med en Dags Varsel.

Prisen paa et alm., pent. udstyret Værelse maa ikke uden Prisudvalgets Godkendelse overstige Kr. 30,00 pr. Maaned.

Stubbekøbing Prisudvalg, den 11. Decbr. 46.
P. U. V.

Denne Skrivelse skal ophænges paa et synligt Sted i Pensionatets Spisestue.

Prisudvalget beskæftigede sig bl.a. med pensionatspriserne.

Prisudvalget beskæftigede sig med lidt af hvert. Med hjælp fra overbetjent Jacobsen, som i 1941 blev kommitteret Prisudvalget, sørgede udvalget bl.a. for, at de næringsdrivende overholdt den foreskrevne prisudvikling.

Det gjaldt også priserne for at indlogering og forplejning på pensionater. I "Forhandlingsbog for Pristalsnævnet i Stubbekøbing" finder man bl.a. bekendtgørelsen vedrørende pensionatspriserne, som er udstedt efter møde og beslutning i prisudvalget den 11. december 1946.

Protokollen giver et levende indtryk af den voksende prisregulering, som mellemkrigstidens handelsbarrierer, 2. Verdenskrig og efterkrigstidens vare- og valutaknaphed førte helt ud til landets forretninger og forbrugere.

Kørselsforbud til Opel Blitz brandsprøjte

Brandkommissionerne har deres oprindelse i de mange brandkatastrofer, som ramte landets købstæder fra tid til anden. I 1761 udstedte Kongen derfor en forordning, som nærmere fastsatte, hvilke brandredskaber en købstad skulle have, og hvordan man skulle forholde sig i tilfælde af en ildebrand. Dette førte i nogle (og efterhånden alle) købstæder til oprettelse af brand og bygningskommissioner.

I 1960 kom en ny lov om brandvæsenet, som videreførte og moderniserede de gældende bestemmelser. Det blev heri fastslået, at kommunerne fortsat havde ansvaret for at opretholde et brandvæsen, og at kommunerne havde den øverste ledelse af brandvæsenet. Købstædernes arbejde med brandvæsenet foregik fortsat i brandkommissionerne.

At det også dengang kostede penge at levere kommunal service, og at man (også dengang) vendte de penge, der var til rådighed en ekstra gang, får man et indtryk af i "Brandskommissions-Protokol for Stubbekøbing Købstad 1873-1967".

I dette brev fra oktober 1966 gav bilinspektøren i Nykøbing F. Stubbekøbings Opel Blitz brandsprøjte køreforbud, fordi han fandt vognen for

**BILINSPEKTØREN
I NYKØBING F. m. v.**

TELEFON 651448

Den 10. oktober 1966.

Mr. Borgmester G. Henschildt,
Stubbekøbing.

Ved synet den 7/10 1966 af motorsprøjte SM 1, stel nr. MR696649 konstateredes forakellige fejl og mangler.

Nogle af disse fejl var ved motorvognens bremseapparater og af en sådan karakter, at vognen må betegnes uegnet til udrykningskørsel, og særdeles trafikfarlig.

Ved mit forate syn af motorvognen var bremseevnen for ringe og langt under lovens mindste krav, hvorfor der blev påmonteret en bremseforstærker, der forhøjede vognens bremseevne. Da motorvognens bremseystem i sig selv er fejlsomt over for små friktionsændringer mellem belægning og tromle (fugt-støvdampelse m.v.) forhøjes denne fejlsomhed også, hvilket gør sig gældende ved vognens stabilitet under bremsning.

Jeg har over for brandinspektøren flere gange udtalt, at der ber en anden vogn til aflæsning, da bremsesystemet kun er i orden og retningsstabil til nogle opbremsninger efter hvert reparation.

Det uheld vognen var udsat for forhøjet kan ikke begå på mig, idet dette ene og alene skyldes forhjulsbremsernes lunefuldhed (fejlsomhed), og derved den stærkt nedsatte og farlige ustabilitet under bremsning.

Da motorvognen ikke opfylder færdselslovens krav om, at der altid skal kunne foretages en tilstrækkelig virksom, sikker og hurtig opbremsning af køretøjet, under alle belastningsforhold, kan jeg ikke mere godkende vognen, og må meddele at vognen har køreforbud.

Motorvognen kan slet ikke godkendes som udrykningskøretøj, da Justitsministeriets bekendtgørelse desangående forlanger at kun velkørende vogne kan godkendes som samme.

Den anvendte motorvognstype er ikke typegodkendt her i landet, da der ikke findes typegodkendelse på denne type, og vognen må være sluppet ind ad hagderen i sin tid. Desuden menes at forakslen er overbelastet.

Der er således mulighed for, at vognen kan komme til at køre som almindelig lastmotorvogn med nedsat totalbelastning og derved en forbedret bremseevne og stabilitet.

Med venlig hilsen

V. Brandt.

Proformulering

27/10 66

F. L. M.

Herregade 30.

”uegnet til udrykningskørsel og særdeles trafikfarlig.”

Borgmester Hauschildt ville dog ikke umiddelbart acceptere den vurdering, og han henvender sig derfor til FDM for at få deres vurdering.

FDM rådede i sit svar bl.a. borgmesteren til at rette henvendelse til Statens Biltilsyn i København, som var den myndighed, der kunne omstøde bilinspektørens afgørelse.

Man finder både brevet fra bilinspektøren i Nykøbing og FDM’s rådgivning til borgmesteren i Brandkommissionens protokol.

Brug Stadsarkivet!

De arkivalier, jeg har præsenteret i denne artikel er blot få eksempler på den mangfoldighed af historie og historier, vi har i Stadsarkivet. Jeg kan kun opfordre alle til selv at gå på opdagelse. Velkommen til!

Hvem er vi og hvor bor vi?

Hvem er ”vi” og hvor holder vi til? Stadsarkivet har to medarbejdere: Annelise Hansen, som er arkivkonsulent og stadsarkivar, cand.mag. Christian Frederiksen. Arkivet har magasiner, læsesal og hovedadresse på Guldborgsund Rådhus i Nykøbing F.

Det er her du skal besøge os, hvis du skal se arkivalier, som du har bestilt og fået adgang til. Derudover er Saxenhøj-arkivet, som indeholder arkivalier fra den tidligere Maribo Amts Tvangsarbejds- og Dåreanstalt, en del af Guldborgsund Stadsarkiv.

Vi har åbent mandag til torsdag fra kl. 09.00 til 14.00, men vi anbefaler alle at kontakte os pr. mail eller telefon, inden man besøger os. Dels pga. Stadsarkivets sparsomme bemanning, dels fordi vi så har mulighed for at fremfinde de relevante arkivalier til besøgende.

Det er indtil videre ingen mulighed for at søge og bestille arkivalierne fra arkivets hjemmeside, men det kommer. Stadsarkivet har nemlig sammen med 12 andre kommunearkiver købt sig ind i arkivregistrerings systemet Starbas, som er udviklet af Københavns Stadsarkiv.

Dette system egner sig rigtig godt til kommunernes store mængder arkivalier, og kan håndtere både papir-, AV- og it-arkivalier. I Guldborgsund kommer systemet til at hedde "Guldbas", og vi begynder at taste ind i det i løbet af oktober 2012.

Hvis man vil vide mere om Stadsarkivets arbejde kan man finde os på adressen: www.guldborgsund.dk/stadsarkiv

Hvor ved vi det fra?

Kilder:

Guldborgsund Stadsarkiv: Jordebog for Stubbekjöbing Köbstad 1867. Stubbeköbing Köbstadskommunes arkiv ca. 1869- 1970.

Guldborgsund Stadsarkiv: Protokol over Plejebørn og Børn født udenfor Ægteskab samt Børn, til hvis Forsørgelse der udbetales Bidrag. Falkerslev Sognekommunes arkiv 1842-1970.

Guldborgsund Stadsarkiv: Forhandlingsbog for Pristalsnævnet i Stubbeköbing 1939-1952. Stubbeköbing Köbstadskommunes arkiv ca. 1869-1970.

Guldborgsund Stadsarkiv: Brandkommissions-Protokol for Stubbeköbing Köbstad 1873-1967. Stubbeköbing Köbstadskommunes arkiv ca. 1869-1970.

Fotos:

Stadsarkivet

Fremstillinger:

Erik Nørr og Kars Peder Pedersen (red.): "På embeds vegne. Kilder til dansk forvaltningshistorie 1750-1920". Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, København 2008.

Jørgen Mikkelsen og Erik Nørr (red.): "Efter bemyndigelse. Kilder til dansk forvaltningshistorie 1920-1970" Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, København 2008.

Harald Jørgensen: "Lokaladministrationen i Danmark. Oprindelse og

historisk udvikling indtil 1970. En oversigt". Administrationshistoriske studier nr. 11. Rigsarkivet 1985.

Tim Knudsen (red.): "Dansk forvaltningshistorie II. Stat, forvaltning og samfund. Folkestyrets forvaltning fra 1901 til 1953". Jurist- og Økonomforlagets Forlag, København 2000.

Martin van Dijk og Tore Gudnæs Rich: "Anbringelser af børn og unge. *En undersøgelse af sagsbehandlingen belyst gennem to case-kommuner*". RUC 2006.

Fra Arkivet

Af Karin Suhr rasmussen

Beretning fra Lokalhistorisk Forenings generalforsamling februar 2012

Jeg sad i går og lavede statistik til kulturministeriet over vores aktivitet i 2011.

Det er arkivernes landsorganisation, der indsamler tallene fra arkiverne, da de skal bruge dem for at dokumentere, hvorfor det er en god ide, at staten støtter de lokalhistoriske arkiver med 750.000 kr. om året. Penge som bliver brugt til at holde kurser og temadage for, som er med til at vedligeholde og udvikle vores registreringssystemer og meget mere. Så jeg skrev, at vi havde 56 hyldemeter arkivalier, ca. 8000 fotos, 168 besøg og havde fået 65 forespørgsler pr. mail eller brev. I det forløbne år havde vi fået 36 ny indleveringer, der fylder 1,8 hyldemeter samt 57 ny billeder.

Jeg ved ikke, hvor meget det fortæller om arbejdet på arkivet, men foruden at modtage, sortere og registrere det, vi løbende får ind, er det ikke alle 56 hyldemeter arkivalier, vi havde i forvejen, der er registreret digitalt, og vi mangler stadig at scanne ca. 4000 fotos, så der er stadig nok at gå i gang med.

I 2011 har vi lagt registreringerne på nettet, så man via vores hjemmeside kan søge i vores registreringer, og selv om det som sagt ikke er alt, der er lagt ind, vil det være muligt at søge i over 2.000 billeder og næsten 600 arkivfonde, og vi kan se, at det er der faktisk en del, der gør. Det bliver helt automatisk talt op, hvor mange søgninger, der er, men der kommer også besøgende med et udskrift af en arkivfond og nu gerne vil se noget af det, der ligger der, eller med ønsket om en kopi af et ganske bestemt billede, som de har registreringsnummeret på. Selv om man kan se billederne og også kan udskrive dem i en rimelig størrelse, er det ikke samme kvalitet, som når man får en direkte scanning eller kopi.

Vi var så heldige at have en ekstra medarbejder på fuld tid i næsten et halvt år i 2011, og det gav et godt skub både med arkivregistreringer og scanning af billeder. Det gjorde også, at vi fik fotograferet alle gravstenene på vores kirkegårde. Det var vi så småt begyndt på i forvejen, men nu blev det gjort, fotograferet og ordnet og sendt til hjemmesiden Findengrav, hvor man nu kan se dem.

Alle sten blev fotograferet, men persondataloven siger, at hvis det er under ti år siden, at personen er død, må stenen ikke vises på hjemmesiden, så de nyere sten vil løbende blive lagt på.

I 2011 var det 100 år siden, at Stubbekøbing-banen blev indviet, og det markerede vi med en lille udstilling i indgangen og med en artikel i årsskiftet.

Vi har også leveret billeder til en bog om jernbaneliv – Langs minder-nes spor, og Dansk Jernbaneforening har meldt, at de er i gang med at revidere og nyudgive deres små bøger om de forskellige baner, og nu er kommet til SNNB, så de kommer på besøg for at se på vores materiale. Jernbaner og tog er stadig et populært emne.

Der var også et andet jubilæum i 2011, nemlig Horbelevhallens 40 års jubilæum. I den anledning lavede vi sammen med Ingrid Nielsen en lille udstilling, som først stod nogle dage i bibliotekets gangareal, på selve jubilæumsdagen i hallens indgang og til sidst en måned i Horbelev Landsbycenter.

Vi har haft besøg af to slægtsforsker-grupper, som skulle se og høre om, hvad man kan bruge et lokalhistorisk arkiv til. De sidder jo mest og ser på folketællinger og kirkebøger på nettet, men der skal jo helst lidt mere end navne og datoer til, hvis det skal blive spændende. Og det kan også være godt at se en kirkebog i papirudgave, selv om det selvfølgelig stadig er en kopi.

Mange af de afleveringer vi får ind, bliver vi også lidt klogere af. F.eks. en stak proviant-rekvisitioner fra fiskere og skibsførere, som havnefoged og tolder Lybecker i Hesnæs skulle skrive under på i 1915-16, før de kunne købe 4 kg rugbrød og et pund smør eller fedt. Det var selvfølgelig under 1. Verdenskrig og der var rationering.

De sidste par dage har jeg mailet med en, der er ved at nyudgive en række tegninger, der har været bragt i dagbladet Aftenposten omkring 1920. Tegningerne er udført af arkitekter i 1910-1920. I den forbindelse er han stødt på en Chr. Reimer fra Stubbekøbing. Bl.a. andet en tegning af et hus på Nordfalster fra 1913 og han nævnes som arkitekt til flere gode villaer i og omkring Stubbekøbing.

Jeg har fundet ud af, at han er søn af murermester Vilh. Reimer, der boede på Kastanievej, og han er født i 1887.

Men det kunne være spændende at prøve at finde ud af, hvad det er for huse, han har tegnet, så hvis I bor i et hus fra den periode, eller kender nogen, der gør, så prøv at spørge, hvem der har tegnet det – måske ligger tegningerne stadig i huset.

Vi har nu fire frivillige medarbejdere – Else, Henni, Kate og Ingrid, der kommer og hjælper en gang om ugen. Både de og vi andre har været på kursus i året løb – i registrering, i Historisk Atlas og i at bruge de mange kort, der nu findes på nettet.

Jeg vil gerne sige tak for samarbejde og hjælpsomhed både til Tine og de frivillige medarbejdere og arkivgruppen, der mødes en gang om måneden og bidrager med mange forskellige ting, men først og fremmest med den store lokale viden, som vi hele tiden trækker på.

Vi mistede i 2011 både Ulla og Kristine, der begge havde været med siden arkivet startede i 1978. To kvinder, der på hver sin måde satte deres præg på møderne, som begge var meget vidende, og som vi savner, men glæder os over at have kendt.

Jeg vil slutte med at sige tak til Lokalhistorisk Forening. Tak for samarbejdet omkring Årsskriftet og for de mange gode foredrag, hvor I også er med til at formidle historien.

Og tak til alle jer – foreningens medlemmer – der med jeres opbakning er med til at fastholde interessen for den lokale historie.

Formandens beretning ved generalforsamlingen den 23. februar 2012

Beretningen blev indledt med mindeord om de to æresmedlemmer, foreningen mistede i 2011 –

Ulla Jensen, Stubbekøbing og Kristine Asser Hansen, Åstrup. Begge var med ved foreningens stiftelse, ligesom de begge til deres død var med i arbejdsgruppen ved Arkivet.

Årets begivenheder 2011-12

Som sædvanlig begyndte det nye program i **Marts**, hvor vi havde besøg af Thorbjørn Bay Christiansen, Bogø, der fortalte og viste lysbilleder fra Bajkalsøen i Sibirien. Vi kender Thorbjørn, som en der har orden i sine lysbilleder og samtidig er god til at fortælle, så de 45 deltagere fik en god aften.

April

Eventyrets Storfyrste Peter Freuchen var emnet, da vi havde besøg af journalist Niels-Jacob Andersen, tidligere Horbelev - også kaldet »drengen fra benzintanken.« Stor viden om emnet og stor fortælleglæde er Niels-Jacob i besiddelse af og så er der mange i vores forening, der kender ham. Det vidnede deltagerantallet på 60 også om.

I maj

Udflugt til Andelslandsbyen Nyvang ved Holbæk - Det kneb lidt at få fyldt bussen med foreningens medlemmer, men et par linjer i Nordfalsters Avis hjalp på det problem, så vi blev 50. Der er meget at se på og meget at fordybe sig i – også selv om man har været på stedet før.

I **august** er der tradition for en fyraftenstur. Men det var planen, at vi skulle besøge Næsgaard Efterskole og på grund af skolestart i august, ville man på Næsgaard helst se os i september. Derfor fandt dette års august-møde sted på Biblioteket. Emnet var: Højskolesangbogen til (sang)glæde og eftertanke. Vi sang en række sange og fik fortalt om dem af højskolelærer Michael Mondrup, Pensionisthøjskolen Marielyst.

Vi var 25 deltagere – men så var vi var også i konkurrence med en promenadekoncert i Stubbekøbing Kirke.

Og så blev det **september**, hvor vi besøgte Næsgaard Efterskole. Aftenen begyndte i foredragssalen, hvor forstander Anders Boje Jørgensen fortalte om overtagelsen af Næsgaard Agerbrugsskole, så den blev Næsgaard Efterskole. Derefter rundtur for at se rammerne og endelig en fortræffelig middag i spisesalen. 65 deltog og alle blev igen bekræftet i, at det, at Nørre Ørslev Ungdomsskole flyttede til Næsgaard, er noget af det bedste, der er sket på vores egn i nyere tid.

Oktober

På strejftog gennem dødens kulturhistorie v/direktør for Museum Lolland-Falster, Ulla Schaltz. Ulla Schaltz kom ind på emner som kirkegårdes udvikling og indretning, gravsten og gravsteder samt menneskets forhold til døden gennem historien. De 40 personer, der deltog, blev beriget med ny viden.

November

Gamle Helligdage, varsler, traditioner mv. Vi hørte bl.a. om gamle dages fester og om hvordan man var påvirket af varsler og traditioner. Skoleleder Mogens Larsen, Ringsted, kom langt omkring og kunne have fortsat endnu længere end den aftalte tid. 42 personer var møde frem.

Januar 2012

Med udgangspunkt i sin bog om Nykøbing Slot, fortalte fhv. skoleinspektør H. Grøndal Hansen, Nykøbing, om slottet i Nykøbing. En engageret foredragsholder gav de 28 deltagere en god aften.

Og så kom vi i **februar** frem til den årlige generalforsamling, som afslutter programmet.

”Det er en stabil forening, der i aften holder generalforsamling. Medlemstallet er faldet en smule - selv om nogle falder fra, kommer nye til.

Økonomien er stabil - det vi I også kunne se, når regnskabet forelægges. Vi har også i år modtaget 2000 kr. fra Det Classenske Fideicommis - en opmærksomhed vi skønner på og er meget taknemmelig for.

Tak til Biblioteket for husly, vi møder altid stor velvilje og hjælpsomhed. Vi skønner også på, at biblioteket sælger vore årsskrifter – de har lidt længere åbningstider end arkivet har.

Stor tak til arkivet for hjælp og gode idéer, ikke mindst ved udarbejdelsen af årsskriftet, men også i mange andre sammenhænge. Også tak til gruppen omkring arkivet for deres indsats. Der er altid hjælp hos Karin, når man har et eller andet spørgsmål. Af alt det gode stof i årsskriftet 2011, vil jeg ikke undlade at gøre opmærksom på det, Karin skriver fra Arkivet. Der er mange gode links, hvis man har lyst til at ”forske”. Ulla Schalts fortalte jo bl.a. om, hvordan gravsten blev fotograferet – helt underligt at finde sin slægts gravmæler på skærmen.

Tak for al den hjælp vi får fra forskellig side, når der skal ryddes af og vaskes op. Der er trange forhold i det lille køkken – ikke mindst ved opvaskebaljen, hvor det kræver et ganske særligt temperament at deltage. Det er der heldigvis nogle, der er i besiddelse af.

Tak for al anden støtte og positiv omtale i årets løb.

Tak til bestyrelsen for godt og loyalt samarbejde. Det har været et år med et rigtig godt samarbejde og meget godt humør. Det gælder bestyrelsesmøder, men også når vi møder her kl. 18 og stiller borde op mv. Alt glider meget lettere med godt humør og det er der som allerede sagt ikke mangel på.

Og sidst men ikke mindst: Tak til vore medlemmer for interesse for vore arrangementer og trofasthed mod foreningen.”

Solvejg Mølbjerg

Kristine Asser Hansen

Kristine blev født i Ansager Sogn i det daværende Ribe Amt i 1914 og døde lillejuleaftensdag 2011 hos sin datter i Ribe.

I 1938, da Kristine blev gift med Niels Asser, flyttede hun ind på gården Maglevang i Åstrup.

Det blev begyndelsen til et langt og indholdsrigt liv på Falster. De, der har hørt Kristine fortælle om den aften i maj 1938, hvor hun sammen med Niels Asser kom gående fra Horbelev Station til sit nye hjem i Åstrup og så kastanietræerne blomstre ved gården, forstår til fulde, hvor stor glæde Kristine omfattede dette sted og egnen med.

Det synes os i dag, at der på den tid var mange opgaver på en gård, som nok kunne fylde en husmors dag. Men Kristine fandt tid og kræfter til meget andet. Både foreningsliv og lokalpolitisk arbejde har nydt godt af Kristines arbejdslyst og evner, således også arbejdsgruppen ved Arkivet og Lokalthistorisk Forening. Kristine påtog sig opgaven som formand for Lokalthistorisk Forening i 1986 og varetog denne i 20 år.

Udover at være inspirator og tovholder i de mange foredrag og ture, foreningen arrangerede, veg Kristine ikke tilbage, når det drejede sig om kaffebordene. Det skulle være rart at komme i Lokalthistorisk – mange lagkager har hun båret ned ad trapperne på Biblioteket eller sammen med andre bagt pandekager til kyndelmisse. Der blev aldrig sparet på kræfterne.

Kristine arbejdede altid for helheden de mange steder hun beredvilligt gav af sig selv og sin arbejdskraft. Hun var fast besluttet på at bruge de evner, der var hende tildelt og det var ikke få.

Klog, energisk, udholdende, initiativrig, viljefast og redelig er blot nogle af de tillægsord, vi med rette kan bruge om Kristine.

Her i foreningen vil vi i taknemmelighed mindes Kristine Asser Hansen.

Solvejg Mølbjerg

Bliv medlem af

LOKALHISTORISK FORENING STUBBEKØBING

Nærmere oplysninger fås hos:

Solvejg Mølbjerg	54 44 27 59
Svend Pedersen	54 44 40 98
Bent Blomquist	54 43 80 24
Ingrid Hoffmann	20 98 55 18
Anne-Lise Østerholm	54 44 11 62

Eller på Lokalhistorisk Arkiv, telf. 54 73 15 68
arkivleder Karin Suhr Rasmussen

